

ISSN: 3088-3350 (Online)

JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES OUTLOOK

วารสารสังคมศาสตร์ทัศน์

VOL.2 NO.1 JANUARY - APRIL 2026

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2569

สำนักส่งเสริมวิชาการ และจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Office of Academic Promotion and Lifelong Learning
Chaiyaphum Rajabhat University

วารสารสังคมศาสตร์ทัศน์
Journal of Social Sciences Outlook

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน พ.ศ. 2569

Vol. 2 No. 1 January – April 2026

ISSN 3088-3350 (Online)

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางสังคมศาสตร์ในรูปแบบของบทความวิชาการ
และบทความวิจัย

การตรวจสอบทางวิชาการ

บทความได้ผ่านการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิบทความละ 3 ท่าน

กำหนดการพิมพ์เผยแพร่

พิมพ์เผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 : มกราคม – เมษายน

ฉบับที่ 2 : พฤษภาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 3 : กันยายน – ธันวาคม

เจ้าของ

งานวิจัยและพัฒนา สำนักส่งเสริมวิชาการและจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

167 อาคารบรรณราชนครินทร์ ชั้น 1 ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ 36000

โทรศัพท์ 044-815111 ต่อ 4103 ,โทรสาร 044815116

https://so12.tci-thaijo.org/index.php/j_ssp

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทอดศักดิ์ ไปจันทิก

ที่ปรึกษา

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผู้ช่วยอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ศิวัช ศรีโสภากุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ปัญญาพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรณรงค์ศักดิ์ สุธรรมดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณภัทร ใจเอ็นดู	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาย ไชยชิต	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพิ่มศักดิ์ จะรัมย์พันธ์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพล ตันตระกูลทรัพย์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิลุบล ไพเราะ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อาจารย์ ดร.วีรชน เกษสกุล	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผู้ประเมินอิสระ (Peer Review) ตรวจสอบวิชาการประจำฉบับ

รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ปัญญาพงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนกฤต ทูริสุทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรณรงค์ศักดิ์ สุธรรมดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสกสรรค์ สนวา	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
อาจารย์ ดร.วีรชน เกษสกุล	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

สารจากบรรณาธิการ

วารสารสังคมศาสตร์พัฒนา (Journal of Social Sciences Outlook) ISSN: 3088-3350 (Online) ฉบับตีพิมพ์เดือนมกราคม – เมษายน พ.ศ. 2569 นี้ มีพัฒนาการสำคัญคือ การปรับชื่อภาษาอังกฤษ จากเดิมคือ “Journal of Social Sciences Perspectives” มาเป็น “Journal of Social Sciences Outlook” เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของวารสารในการพัฒนาเข้าสู่ฐานข้อมูลของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai-Journal Citation Index Centre – TCI) โดยดำเนินการขอเลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร (ISSN) และได้รับอนุมัติเรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้ จะมีผลย้อนหลังถึงฉบับแรก (มกราคม -เมษายน พ.ศ. 2568) โดยเนื้อหาของวารสารฯ ฉบับนี้ ประกอบไปด้วยบทความด้านรัฐประศาสนศาสตร์ และการจัดการเมือง จำนวน 2 บทความ คือ บทความแรก เป็นบทความวิชาการของ กฤษฎาพันธุ์ จันทร์พร เรื่อง “การศึกษาผลกระทบทางสังคมของโครงการฟื้นฟูเมืองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยในประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์” โดยศึกษาเปรียบเทียบผ่าน 3 กรณีศึกษาในสองประเทศ ได้แก่ โครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง และโครงการบ้านมั่นคง คลองเปรมประชากรในประเทศไทย และโครงการที่อยู่อาศัยของ Housing and Development Board (HDB) ในสิงคโปร์ บทความที่สอง เป็นบทความวิจัยของ อัญชิรญา จันทร์ปิฎก วิมลศิลป์ ปริญชัยภูมิ ชนินทร์ ศรีโยธอด และสุวิษญา จันทร์ปิฎก เรื่อง “รัฐ ชุมชน และองค์กรศาสนา: ตัวแสดงและบทบาทในเครือข่ายการจัดการไฟฟ้าภูหลง เทือกเขาภูแล่นคา จังหวัดชัยภูมิ” กล่าวถึง ปัญหาการจัดการไฟฟ้า อันเป็นปัญหายากต่อการจัดการหากภาครัฐจะดำเนินการเพียงลำพัง คณะผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอในการจัดการไฟฟ้าภูหลงในลักษณะการทำงานแบบเครือข่าย (network-based governance) อันสะท้อนให้เห็นถึงการปรับใช้องค์ความรู้จากกระบวนการทัศน์ร่วมสมัยของสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

วารสารสังคมศาสตร์พัฒนา กำหนดขอบเขตของงานที่ตีพิมพ์ในงานด้านสังคมศาสตร์ เช่น รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สังคมวิทยา นิติศาสตร์ งานด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ และงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาสังคมศาสตร์ โดยมีกำหนดการตีพิมพ์ปีละ 3 ฉบับ คือ ช่วงเดือนมกราคม-เมษายน เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม และเดือนกันยายน-ธันวาคม โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการทั้งในรูปแบบบทความวิจัย และบทความวิชาการ ซึ่งผลงานที่จะเผยแพร่ได้ต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในสาขาวิชานั้น ๆ หรือที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 ท่าน เพื่อให้แน่ใจได้ว่าผลงานที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร ได้มาตรฐานในทางวิชาการ และสมควรได้รับการเผยแพร่เพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านสังคมศาสตร์ให้แก่สังคมต่อไป

วารสารสังคมศาสตร์พัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ มีความยินดีในการรับพิจารณาบทความวิจัย และบทความวิชาการ จากผู้สนใจไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการ ครู อาจารย์ นักศึกษา นักวิจัย และบุคคลทั่วไป โดยยึดถือจรรยาบรรณด้านวิชาการอย่างเคร่งครัด และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฯ จะเป็นแหล่งในการค้นคว้าและเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้สนใจทุกท่าน ทั้งนี้ วารสารฯ ยินดีรับข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงทั้งรูปแบบ และเพื่อพัฒนาวารสารฯ ให้ดียิ่งขึ้น ท้ายที่สุด วารสารฯ ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ส่งบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ และขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้พิจารณาบทความ ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์เพื่อให้บทความมีความสมบูรณ์ทางวิชาการ และขอบคุณคณะที่ปรึกษา ตลอดจนกองบรรณาธิการทุกท่านที่มีส่วนช่วยให้วารสารนี้เผยแพร่ได้ตามวันและเวลาที่กำหนด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทอดศักดิ์ ไปจันทิก

บรรณาธิการ

สารบัญ

หัวเรื่อง

หน้า

บทความวิชาการ

การศึกษาผลกระทบทางสังคมของโครงการฟื้นฟูเมืองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต
ของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยในประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์

1 - 15

A Study of the Social Impacts of Urban Renewal Projects to Enhance
the Quality of Life for Low-income Groups in Thailand and Singapore

กฤษฎาพันธุ์ จันทร์พร

Kritsadapan Janporn

บทความวิจัย

รัฐ ชุมชน และองค์กรศาสนา: ตัวแสดงและบทบาท

16 - 28

ในเครือข่ายการจัดการไฟป่าภูหลง เทือกเขาภูแลนคา จังหวัดชัยภูมิ

State, Community, and Religious Organization: Actors and Roles

in the Wildfire Management Network in Phu Long, Phu Laenkha Mountain Range,
Chaiyaphum Province

อัญชิรญา จันทร์ปิฎก*, วิมลศิลป์ ปรงชัยภูมิ, ชนินทร์ ศรีโยยอด, สุวิษญา จันทร์ปิฎก

Anchiraya Chantarapidok*, Wimonsin Prungchaiyaphum, Chanin Sriyoyod,

Suwitchaya Chantarapidok

หลักเกณฑ์และคำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความวิชาการและบทความวิจัย

วารสารสังคมศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

การศึกษาผลกระทบทางสังคมของโครงการฟื้นฟูเมืองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยในประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์

กฤษฎาพันธุ์ จันทรรพร¹

Received: February 21, 2026 Revised: April 27, 2026 Accepted: April 28, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีจุดประสงค์ศึกษาผลกระทบทางสังคมของโครงการฟื้นฟูเมืองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้มีรายได้น้อย โดยศึกษาจากเอกสารและแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง บทความนี้เลือกศึกษาโครงการฟื้นฟูเมืองสามตัวอย่างจากสองประเทศ ได้แก่ ในประเทศไทยคือโครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง และโครงการบ้านมั่นคงคลองเปรมประชากร ในประเทศสิงคโปร์คือโครงการที่อยู่อาศัยของ Housing and Development Board (HDB) ผลการศึกษาพบว่าทั้งสามโครงการได้สร้างที่อยู่อาศัยให้กลุ่มผู้มีรายได้น้อยสามารถเข้าถึงได้และสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้กับผู้อยู่อาศัยผ่านการวางแผนอย่างเป็นระบบ แต่ยังมีความท้าทายหลังจากโครงการเสร็จสิ้น โครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดงต้องจัดการเรื่องความสัมพันธ์ของผู้อยู่อาศัย ระบบขนส่งสาธารณะ และการบริหารพื้นที่เชิงพาณิชย์ โครงการบ้านมั่นคง คลองเปรมประชากรต้องบริหารจัดการความเสี่ยงด้านเงินทุนของผู้อยู่อาศัยและการสร้างผลกระทบทางสังคมในพื้นที่ และโครงการที่อยู่อาศัยของ HDB ประสบปัญหาความต้องการและราคาที่อยู่อาศัยที่เพิ่มสูงขึ้น โดยมีข้อเสนอแนะจากการศึกษาคือการกำหนดกฎหมายหรือหน่วยงานสำหรับฟื้นฟูเมืองโดยตรง การจัดตั้งกองทุนเพื่อการฟื้นฟูเมือง การวางแผนการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ และการกำหนดมาตรการช่วยเหลือทางการเงิน

คำสำคัญ: การฟื้นฟูเมือง คุณภาพชีวิต กลุ่มผู้มีรายได้น้อย ผลกระทบทางสังคม

¹ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทางสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
e-mail: Kritsadapan.J@hotmail.com

A Study of the Social Impacts of Urban Renewal Projects to Enhance the Quality of Life for Low-income Groups in Thailand and Singapore

Kritsadapan Janporn¹

Abstract

This article examines the social impacts of urban renewal projects aimed at enhancing the quality of life of low-income groups. The study is based on a review of relevant documents and sources and focuses on three urban regeneration projects from two countries: the Din Daeng Urban Renewal Project and the Baan Mankong Housing Project at Khlong Prem Prachakorn in Thailand, and the public housing projects implemented by the Housing and Development Board (HDB) in Singapore. The findings indicate that all three projects have successfully improved housing accessibility and fostered well-being for low-income residents through systematic planning. However, post-implementation challenges persist. The Din Daeng project faces issues related to resident relationships, public transportation, and commercial space management. The Khlong Prem Prachakorn project encounters challenges in managing residents' financial risks and addressing social impacts within the community. Meanwhile, the HDB housing projects in Singapore face rising housing demand and escalating prices. Based on these findings, the study recommends the establishment of specialized legislation or urban renewal agencies, the creation of an urban renewal fund, the implementation of efficient land-use planning, and the development of financial assistance measures.

Keywords: Urban renewal, quality of life, low-income groups, social impacts

¹ Master's degree student in Social Management, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University
e-mail: Kritsadapan.J@hotmail.com

บทนำ

เมืองคือสถานที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่มากกว่าบริเวณโดยรอบ มีโครงสร้างพื้นฐานรองรับต่อการอาศัยอยู่ของคนจำนวนมาก และยังเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง การเป็นศูนย์กลางทางโอกาสในด้านต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเมือง ทั้งจากการเพิ่มขึ้นของประชากรเดิมที่อยู่อาศัยในเมือง และผู้คนจากพื้นที่ภายนอกที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในเมืองเพื่อหาโอกาสที่ดีกว่า ทำให้เมืองเกิดการผสมผสานผู้คนจากหลายวัฒนธรรมและระดับชั้นทางสังคม เมื่อผู้คนจำนวนมากอพยพเข้าสู่เมือง เมืองต้องมีการขยายตัวออกไปยังบริเวณรอบข้างเพื่อรองรับการขยายตัวของประชากรที่อาศัยอยู่ในเมือง จึงเกิดการสร้างที่อยู่อาศัย ระบบขนส่งสาธารณะ และโครงสร้างพื้นฐานด้านต่าง ๆ สำหรับการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนในเมือง (จิรวัดน์ ภูงาม และคณะ, 2566) โดยองค์การสหประชาชาติได้ประมาณการณ์ว่า พ.ศ. 2593 สัดส่วนของประชากรโลกที่อาศัยในเขตเมืองจะมีจำนวน 6.7 พันล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 68 ของประชากรโลกทั้งหมด (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2568) แต่หลังจากการขยายตัวอย่างต่อเนื่องของเมือง โครงสร้างพื้นฐานที่สร้างไว้ได้เสื่อมสภาพลงตามกาลเวลา หรือไม่สามารถสร้างใหม่ได้เพียงพอต่อความต้องการของประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมขึ้นในพื้นที่ของเมือง (จิรวัดน์ ภูงาม และคณะ, 2566)

ที่อยู่อาศัยถือเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ซึ่งเป็นส่วนสำคัญสำหรับการใช้ชีวิตของผู้คน อีกทั้งยังเป็นเครื่องแสดงถึงคุณภาพชีวิตอีกด้วย หากปัจจัยด้านที่อยู่อาศัยไม่มีคุณภาพหรือไม่เพียงพอ จะส่งผลให้คุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยลดลงตามไปด้วย รัฐบาลไทยจึงจัดตั้งการเคหะแห่งชาติขึ้นเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยให้กับผู้คนในราคาที่เข้าถึงได้ แต่ที่อยู่อาศัยที่สร้างขึ้นโดยรัฐไม่สามารถรองรับการเติบโตของประชากรในเมืองได้ทัน ผลกระทบจึงตกอยู่กับประชากรในเมือง กลุ่มคนผู้มีรายได้น้อยถือเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบอย่างมากจากความเสื่อมโทรมของเมือง และต้องทนอยู่กับความเสื่อมโทรมด้านที่อยู่อาศัยอย่างเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากคนกลุ่มนี้ไม่มีเงินมากพอที่จะซื้อหรือย้ายไปยังพื้นที่ใหม่ซึ่งอาจอยู่ไกลจากพื้นที่ทำงานเดิม หรือหากย้ายไปยังพื้นที่อื่นที่ถาวร คนกลุ่มนี้ต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมใหม่ที่ไม่น่าพอใจ และในช่วงสภาวะทางเศรษฐกิจชะลอตัว โอกาสการได้ทำงานใหม่มีน้อยลง พวกเขาจึงต้องยอมทนกับสภาพที่อยู่อาศัยเดิมต่อไป (The Active, 2564) จากรายงานเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติได้ระบุว่ามีความจำเป็นที่ประชากรจำนวนกว่า 1.12 พันล้านคนทั่วโลกอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดหรือขาดสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน (United Nations, 2025, p. 30) ซึ่งปัญหาคอนgestion ของกลุ่มคนรายได้น้อยเป็นหนึ่งในประเด็นหลายประเทศให้ความสำคัญและนำไปสู่การสร้างนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

จากเหตุผลที่กล่าวไปข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเมืองมีการเติบโตและเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และเมื่อสภาพของเมืองไม่เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัย โดยเฉพาะกับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจึงต้องฟื้นฟูเมืองให้มีสภาพดีดังเดิม หรือดีกว่าเดิมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนมีรายได้น้อยในเมือง การฟื้นฟูเมืองสำหรับกลุ่มผู้มีรายได้น้อยจึงเกิดขึ้นเพื่อปรับสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยให้เหมาะสมและทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น

เนื่องจากปัจจัยทางการเงินของกลุ่มคนเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการปรับเปลี่ยนที่อยู่อาศัย และต้องอาศัยภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือ ดังนั้นผู้เขียนจึงสนใจศึกษาผลกระทบทางสังคมเบื้องต้นจากโครงการฟื้นฟูเมืองสำหรับผู้มีรายได้น้อยเพื่อพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยเลือกโครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง โครงการบ้านมั่นคง คลองเปรมประชากร และโครงการที่อยู่อาศัยของ HDB ซึ่งผู้เขียนเลือกทั้งสามโครงการข้างต้นเนื่องจากหน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินงานคือหน่วยงานของรัฐ โครงการดำเนินการภายใต้ข้อจำกัดทางพื้นที่ และโครงการได้สร้างที่อยู่อาศัยเสร็จสิ้นและสามารถให้ประชาชนย้ายเข้าอยู่ได้แล้วซึ่งผลกระทบจากโครงการได้ปรากฏให้เห็น อีกทั้งโครงการที่อยู่อาศัยของ HDB ยังได้รับรางวัลในระดับประเทศและระดับนานาชาติ (Housing & Development Board, 2026) จึงเป็นตัวอย่างที่ดีในการศึกษาผลกระทบทางสังคมเพื่อนำมาเป็นแนวทางการพัฒนาโครงการฟื้นฟูเมืองในประเทศไทย

แนวคิดของการฟื้นฟูเมือง

การฟื้นฟูเมืองหมายถึงการพัฒนาพื้นที่ของเมืองให้ดีขึ้นจากเดิมเนื่องจากปัญหาด้านความแออัดของประชากร หรือความเสื่อมโทรมของสภาพอาคาร หรือปรับเปลี่ยนโครงสร้างให้เหมาะสมกับสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเมือง ในปัจจุบัน และรองรับการเติบโตของเมืองในอนาคต (ฝ่ายค้นคว้าและเปรียบเทียบกฎหมาย กองกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2564, น. 1-2) โดยวงจรของการฟื้นฟูเมืองสามารถแบ่งได้ 4 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่หนึ่งคือสภาพของเมืองและโครงสร้างพื้นฐานของเมืองไม่สอดคล้องกับการใช้งานของคนในยุคปัจจุบัน ช่วงที่สองคือกิจกรรมของหลักของเมืองย้ายไปยังพื้นที่อื่นที่มีประสิทธิภาพมากกว่า ซึ่งส่งผลให้พื้นที่เดิมมีบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมลดลง ช่วงที่สามคือการย้ายกิจกรรมของเมืองออกไปยังพื้นที่อื่น ส่งผลให้เกิดการกระจายตัวทางกิจกรรมของเมืองซึ่งทำให้ความสามารถในการแข่งขันของเมืองลดลง ช่วงที่สี่คือการฟื้นฟูเมืองเกิดขึ้นเพื่อนำพื้นที่เมืองเสื่อมโทรมให้กลับมาใช้งานได้ อย่างมีประสิทธิภาพอีกครั้ง (พนิต ภูจันดา, 2556, น. 62-64)

แนวคิดของผลกระทบทางสังคม

ผลกระทบทางสังคม หรืออาจใช้คำว่า ผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact) คือ คุณค่าหรือผลลัพธ์ที่เกิดจากการดำเนินงานต่อสังคม โดยผลลัพธ์หรือผลกระทบนั้นควรสอดคล้องกับเป้าหมายของการดำเนินงานที่ได้ตั้งไว้ (สฤณี อาชวานันทกุล และ ภัทรพร แยมล่อ, 2560, น. 26) โดยการประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment หรือใช้ตัวอักษรย่อคือ SIA) มีจุดประสงค์เพื่อลดผลกระทบทางลบและเพิ่มผลกระทบทางบวกจากการดำเนินงาน ทั้งนี้การประเมินผลกระทบทางสังคมอาจใช้การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return On Investment หรือใช้ตัวอักษรย่อคือ SROI) ร่วมด้วยเพื่อให้มีข้อมูลในการตัดสินใจครบถ้วน (ชัยวัชร พรหมจิตติพงศ์,

ม.ป.ป.) การประเมินผลกระทบทางสังคมมีเครื่องมือหลัก 4 ประการที่ใช้ได้แก่ ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory Of Change) การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder Analysis) ห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Impact Value Chain) กรณีฐาน (Base Case) (สฤณี อาชวานันทกุล และ ภัทรพร แยมลออ, 2560, น. 63) อนึ่งในบทความนี้จะมุ่งวิเคราะห์ครอบคลุมผลกระทบทางสังคม 3 มิติ ได้แก่ มิติทางสังคมและวัฒนธรรม มิติทางเศรษฐกิจ และด้านสุขภาวะ

กรณีศึกษาที่ 1 โครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง ประเทศไทย

โครงการเคหะชุมชนดินแดง หรือเรียกอย่างไม่เป็นทางการว่า แฟลตดินแดง คือโครงการที่อยู่อาศัยสำหรับประชากรที่มีรายได้น้อย โครงการนี้เริ่มสร้างครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2506 และเสร็จสิ้นใน พ.ศ. 2517 โดยในปัจจุบันโครงการเคหะชุมชนดินแดงมีจำนวนที่อยู่อาศัยมากกว่าเก้าพันหน่วย ซึ่งถือเป็นชุมชนของผู้มีรายได้น้อยขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร บริเวณโดยรอบจึงกลายเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่รองรับกลุ่มผู้อยู่อาศัยของชุมชน ด้วยสภาพของอาคารซึ่งสร้างมามากกว่า 60 ปี อาคารในโครงการนี้จึงมีสภาพทรุดโทรมและยากต่อการซ่อมแซมทั้งหมด (มติชนสุดสัปดาห์, 2568) การเคหะแห่งชาติจึงดำเนินโครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง เพื่อปรับเปลี่ยนสภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนดินแดงให้ดีขึ้นและสอดคล้องกับบริบทของเมืองในปัจจุบัน โครงการนี้แบ่งการพัฒนาออกเป็น 4 ระยะ บนพื้นที่ 192 ไร่ จำนวนห้องชุดพักอาศัยทั้งหมดคือ 20,292 หน่วย โดยเริ่มสร้างจากพื้นที่ว่างของการเคหะแห่งชาติก่อนเพื่อไม่ให้กระทบต่อผู้อยู่อาศัยเดิม เมื่ออาคารแรกสร้างเสร็จสิ้นจะดำเนินการย้ายผู้อยู่อาศัยมายังอาคารใหม่ และรื้อถอนอาคารเก่าเพื่อสร้างอาคารต่อ ๆ ไป โครงการทั้งหมดคาดว่าจะสร้างเสร็จสิ้นใน พ.ศ. 2572 นอกเหนือจากห้องพักที่อยู่อาศัยแล้ว ทางโครงการเคหะแห่งชาติได้วางแผนการพัฒนาพื้นที่ที่เหลือพัฒนาเป็นพื้นที่เชิงพาณิชย์โดยเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาร่วมลงทุน เช่น สำนักงาน ร้านค้า ศูนย์สุขภาพ เพื่อพัฒนาพื้นที่ทางเศรษฐกิจของชุมชนให้เติบโตอย่างยั่งยืน (ศิวดี อักษรนำ, 2568)

เมื่อพิจารณาถึงการดำเนินการและผลของโครงการแล้ว โครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดงถือได้ว่าเป็นหนึ่งในโครงการที่ประสบความสำเร็จ และกลายเป็นต้นแบบให้กับการฟื้นฟูที่อยู่อาศัยให้กับพื้นที่อื่น ๆ ในกรุงเทพมหานคร โครงการนี้ได้มีการวางแผนเป็นเวลานานหลายปีก่อนจะเริ่มดำเนินการ โดยมีการรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การวางแผนที่ทุกฝ่ายพึงพอใจ ส่งผลให้เมื่อโครงการสร้างแล้วเสร็จจึงได้รับการยอมรับจากผู้อยู่อาศัย แม้ว่าการอยู่อาศัยในโครงการใหม่จะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมนอกจากเหนือจากค่าเช่า เนื่องจากข้อกำหนดทางกฎหมาย แต่เมื่อพิจารณาถึงความคุ้มค่าด้านโครงสร้างพื้นฐานและสวัสดิการแล้ว ถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่ยอมรับได้ (Ch7HDNews, 2567) เช่น ระบบรักษาความปลอดภัย ระบบการจัดการขยะของโครงการ การระบายอากาศ ศูนย์สุขภาพชุมชน ส่วนส่วนกลาง ซึ่งโครงสร้างของอาคารใหม่ รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยดีขึ้นอย่างชัดเจน (การเคหะแห่งชาติ channel, 2568)

การย้ายไปยังที่อยู่ใหม่ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยเดิมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พื้นที่สาธารณะเดิมของชุมชนดินแดงคือบริเวณชั้นหนึ่งของอาคารที่อยู่อาศัยซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ว่าง บริเวณดังกล่าวจึงกลายเป็นพื้นที่พบปะสังสรรค์ หรือประกอบอาชีพของผู้อยู่อาศัยบางส่วน (พริภา วงศ์พราวมาศ, 2559, น. 218) บริเวณชั้นหนึ่งนี้เป็นพื้นที่เปิด ผู้คนสามารถเดินผ่านหรือเข้ามาใช้ประโยชน์ได้ แต่พื้นที่ส่วนกลางของอาคารใหม่มีการแบ่งวัตถุประสงค์การใช้งาน เช่น สวน ห้องอเนกประสงค์ ลานทำกิจกรรมหน้าอาคาร (คิดเรื่องอยู่ ThinkofLiving, 2562) การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์รูปแบบเดิมไปสู่ความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ ซึ่งคนในอาคารชุดใหม่อาจเกิดความห่างเหินระหว่างกันเนื่องจากสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ดูแลโครงการที่จะต้องจัดกิจกรรมให้กับผู้อยู่อาศัยได้พบปะหรือใช้เวลาร่วมกันเพื่อรักษาและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้อยู่อาศัย

ข้อจำกัดที่สำคัญของโครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดงคือระบบขนส่งสาธารณะยังไม่สามารถรองรับการเติบโตของชุมชนได้ดีเท่าที่ควรจะเป็น จากเดิมจำนวนที่อยู่อาศัยของการเคหะชุมชนดินแดงมีประมาณเก้าพันหน่วย แต่เมื่อโครงการฟื้นฟูนี้สำเร็จแล้วจะมีจำนวนที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นเป็นสองหมื่นหน่วยหรือสองเท่าของจำนวนหน่วยเดิม สิ่งที่จะเกิดขึ้นคือจำนวนผู้อยู่อาศัยจะเพิ่มขึ้นตามจำนวนที่พัก อันจะส่งผลให้เกิดปัญหาการจราจรและปัญหาการเดินทางของประชาชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนมีรายได้น้อยและต้องพึ่งพาระบบขนส่งสาธารณะในการเดินทาง (แนวหน้า, 2563) บริเวณดังกล่าวจึงต้องมีการวางแผนจัดหาขนส่งสาธารณะที่เพียงพอและหลายหลายรูปแบบให้กับประชาชน และต้องไม่สร้างปัญหาการจราจรในภายหลัง เนื่องจากในบริเวณดังกล่าวมีผู้อยู่อาศัยจำนวนมาก และมีหน่วยงานของรัฐหลายแห่งตั้งอยู่ใกล้บริเวณชุมชน

หนึ่งในเป้าหมายของโครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดงคือการสร้างพื้นที่เชิงพาณิชย์เพื่อเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนดินแดง โดยวางแผนให้มีภาคเอกชนเข้าร่วมลงทุนในโครงการดังกล่าวและอยู่ในอาคารเดียวกันกับอาคารที่อยู่อาศัย (Mixed-Use) (ศิวดี อักษรนำ, 2568) หากพิจารณาถึงจำนวนผู้อยู่อาศัยเมื่อโครงการเสร็จสิ้นถือว่าชุมชนดินแดงมีศักยภาพในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่เมื่อพิจารณาถึงระดับรายได้ของประชากรในบริเวณดังกล่าวแล้ว พื้นที่นี้อาจไม่สามารถดึงดูดภาคเอกชนได้มากนัก เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อย กำลังซื้อและจำนวนเงินในการใช้จ่ายของประชาชนจึงมีจำกัด การลงทุนของภาคเอกชนต้องคำนึงถึงระยะเวลาคู่ทุนและอัตราการเติบโตในอนาคต ดังนั้นหากโครงการของการเคหะแห่งชาติไม่สามารถสร้างความมั่นใจในสองประเด็นดังกล่าวได้จะทำให้โครงการไม่น่าสนใจสำหรับภาคเอกชน และส่งผลโดยตรงไปยังรายได้ของโครงการที่คาดหวังให้มาทดแทนส่วนต่างของต้นทุนโครงการ

นอกจากนี้ชุมชนดินแดงตั้งอยู่ใกล้กับพื้นที่ที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร เช่น เขตพระรามเก้า เขตห้วยขวาง พื้นที่เหล่านี้ถือเป็นเขตที่ต้องการแรงงานเข้าทำงานในภาคส่วนต่าง ๆ กลุ่มผู้มีรายได้น้อยจนถึงรายได้ปานกลางจึงมองหาที่พักที่อยู่ไม่ไกลจากสถานที่ทำงานของตนเอง ชุมชนดินแดงจึงถือเป็นพื้นที่ทางเลือกที่น่าสนใจสำหรับ

คนกลุ่มนี้ ดังนั้นจึงเป็นโอกาสเพิ่มผู้อยู่อาศัยใหม่ให้กับชุมชนดินแดง อีกทั้งยังถือเป็นการสร้างความหลากหลายทางระดับรายได้ของคนในชุมชน (มติชนสุดสัปดาห์, 2564) การเพิ่มคนที่มีระดับทางเศรษฐกิจต่างกันจะช่วยให้ชุมชนดินแดงได้รับความสนใจจากภาคเอกชนในการเข้ามาลงทุนในพื้นที่พาณิชย์ แต่การทำเช่นนี้จะส่งผลถึงวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้พัฒนาโครงการจึงต้องคำนึงถึงถึงประโยชน์ของโครงการและการดำเนินชีวิตของประชาชนอย่างรอบด้าน ทั้งกลุ่มผู้มีรายได้น้อยซึ่งเป็นผู้อยู่อาศัยเดิม และกลุ่มผู้เข้ามาอาศัยใหม่

กรณีศึกษาที่ 2 โครงการบ้านมั่นคง คลองเปรมประชากร ประเทศไทย

การขยายตัวของเมืองทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากรเข้าสู่เมืองเพื่อหารายได้ ซึ่งต่อมาเกิดปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัยโดยเฉพาะกับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย บางส่วนได้บุกรุกพื้นที่สาธารณะ เช่น บริเวณริมคลอง เพื่อสร้างเป็นที่อยู่อาศัย การสร้างที่อยู่อาศัยดังกล่าวทำให้ผู้อยู่อาศัยมีสถานะเป็นผู้บุกรุกพื้นที่ จึงไม่มีเลขที่บ้านและไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ของผู้มีรายได้น้อยในทางกฎหมาย หนึ่งในชุมชนตามลักษณะข้างต้นคือชุมชนคลองเปรมประชากร โดยมีกลุ่มผู้เข้ามาอาศัยและสร้างที่อยู่อาศัยบริเวณริมคลองอย่างต่อเนื่องจนเกิดสภาพชุมชนแออัด ซึ่งมีผู้อยู่อาศัยมากกว่าหกพันครัวเรือนตลอดแนวคลอง การสร้างที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากน้ำเสียจากการอุปโภคบริโภคถูกทิ้งลงในแหล่งน้ำโดยไม่มีการบำบัดน้ำเสีย ปัญหาขยะจากชุมชน อีกทั้งสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ยังทำให้เกิดขวางทางน้ำและทำให้ทัศนียภาพโดยรวมของชุมชนแย่ลง (พิชญพร โพธิ์สง่า, 2565)

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้เห็นถึงความสำคัญของการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ จึงมีการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงในบริเวณคลองเปรมประชากร โดยดำเนินการริเริ่มโครงการเริ่มต้นจากการวางแผนการก่อสร้าง ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้อยู่อาศัยมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ การดำเนินการรื้อถอนอาคารในคลองโดยให้ประชาชนย้ายออกชั่วคราว และการก่อสร้างอาคารบนที่ดินของกรมธนารักษ์ เมื่อก่อสร้างเสร็จจึงได้ย้ายผู้อยู่อาศัยเดิมเข้าอยู่ในอาคารแห่งใหม่ โครงการบ้านมั่นคงนี้ทำให้เปลี่ยนแปลงชุมชนแออัดคลองเปรมประชากรซึ่งมีสถานะผู้บุกรุกเป็นผู้เช่าที่ดินอย่างถูกกฎหมาย การเปลี่ยนสถานะนี้ทำให้ประชาชนสามารถขอเลขที่บ้าน ซึ่งสามารถนำไปทำธุรกรรมต่าง ๆ และขอรับสิทธิประโยชน์จากรัฐบาลได้ตามกฎหมาย (สำนักพัฒนานวัตกรรมชุมชน จัดการความรู้และสื่อสาร, 2567)

วิธีการดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการจัดการปัญหาด้านที่อยู่อาศัยและชุมชนแออัดโดยไม่ผลักภาระให้กับประชาชนเพียงอย่างเดียว เพราะหากรัฐบาลบังคับให้ผู้อยู่อาศัยออกจากพื้นที่โดยไม่มีแผนรองรับ อาจเกิดปัญหาในการหาที่อยู่อาศัยใหม่และต้องหางานใหม่ด้วยเช่นกัน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เป็นคนมีรายได้น้อย ถือเป็นคนกลุ่มเปราะบางที่ต้องการดูแลจากรัฐ การปรับพื้นที่ที่อยู่อาศัยให้เป็นไปตามกฎหมายและยังคงให้ประชาชนอยู่ในบริเวณเดิมหรือใกล้เคียงกับที่อยู่ก่อนหน้านี้

ทำให้คนกลุ่มนี้ไม่ต้องเผชิญกับความเสี่ยงในการหางานใหม่หรือภาระทางการเงินที่ไม่สามารถจัดการได้ อีกทั้งการอยู่ในพื้นที่ชุมชนเดิมทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกยังคงอยู่ได้ สมาชิกในชุมชนยังรู้จักกันซึ่งส่งผลดีต่อการใช้ชีวิตอยู่

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จคือการมีส่วนร่วมของผู้อยู่อาศัย เริ่มต้นจากการเข้าร่วมโครงการ การเข้าร่วมโครงการนี้เป็นไปในลักษณะความสมัครใจ คือไม่มีการบังคับให้ผู้อยู่อาศัยต้องย้ายออกจากที่อยู่อาศัยเดิมเพื่อย้ายเข้าไปในสถานที่แห่งใหม่ และใช้วิธีการทำความเข้าใจเพื่อโน้มน้าวให้ผู้อยู่อาศัยเข้าร่วมโครงการ (พิชญพร โพธิ์สง่า, 2565) จากนั้นได้เปิดโอกาสให้ผู้อยู่อาศัยได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะการใช้สอยของอาคาร เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับคนในพื้นที่อย่างแท้จริง

ในด้านเงินทุน โครงการฟื้นฟูชุมชนคลองเปรมประชากรได้รับการสนับสนุนจากรัฐร่วมกับเงินทุนของผู้อยู่อาศัย เพื่อดำเนินโครงการให้เสร็จสิ้น (สมสุข บุญยะปัญญา, และ ปัญญา พรหมณ์แก้ว, 2562, น. 10) โดยผู้อยู่อาศัยจะผ่อนชำระค่าที่อยู่อาศัยผ่านสหกรณ์ของชุมชน กรณีเช่นนี้คือการลดการพึ่งพิงรัฐและเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้แม้จะมีการสนับสนุนจากรัฐ แต่คนบางส่วนไม่สามารถเข้าร่วมโครงการนี้ได้ เนื่องจากไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอสำหรับการผ่อนชำระบ้านหรือค่าดอกเบี้ย จึงเป็นช่องว่างในโครงการนี้ที่ต้องมีมาตรการให้สามารถถึงคนทุกกลุ่มเข้าสู่โครงการได้อย่างเท่าเทียม และในกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการก็มีภาระการผ่อนชำระผูกพันเป็นระยะเวลานาน ทำให้เป็นภาระค่าใช้จ่ายของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและกระทบกับเงินใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน (ThaiPBSNews, 2566)

แม้โดยภาพรวมโครงการจะประสบความสำเร็จ แต่โครงการนี้ยังมีจุดบกพร่องหลายประการ ได้แก่ ด้านพื้นที่ใช้สอยของบ้าน รูปแบบและขนาดของบ้านมักเหมือนกันในทุกหลัง ดังนั้นบางครอบครัวที่มีสมาชิกหลายคนอาจต้องเข้าบ้านมากกว่าหนึ่งหลังเพื่อให้เพียงพอต่อสมาชิกในครอบครัว ด้านการเข้าร่วมโครงการ แม้โครงการบ้านมั่นคงจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมโดยสมัครใจ แต่ภายหลังหากผู้อยู่อาศัยเดิมไม่ย้ายออก ทางเจ้าของพื้นที่ที่ถูกบุกรุกจะใช้มาตรการทางกฎหมายให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการ หรือกดดันให้ต้องย้ายออกจากพื้นที่เดิม (กรุงเทพมหานคร, 2568) ส่งผลให้ประชากรส่วนหนึ่งต้องออกจากบริเวณเดิมและย้ายไปยังที่อยู่ใหม่ เพราะไม่สามารถจ่ายค่าที่อยู่ของบ้านมั่นคงได้ ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้มีการส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชนเพื่อสร้างรายได้ แต่การกระทำดังกล่าวไม่อาจสร้างระบบเศรษฐกิจของชุมชนได้ดีเท่าที่ควร คนในชุมชนยังต้องเดินทางไปทำงานยังพื้นที่นอกชุมชนเพื่อหารายได้ แสดงให้เห็นว่าโครงการนี้ยังขาดการวางแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยหลังจากได้ที่อยู่อาศัยใหม่

กรณีศึกษาที่ 3 โครงการที่อยู่อาศัยของ HDB ประเทศสิงคโปร์

ในประเทศสิงคโปร์มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการสร้างที่อยู่อาศัยของประชาชนในราคาที่เข้าถึงได้ คือ หน่วยงาน Housing and Development Board (HDB) ซึ่งใกล้เคียงกับการเคหะแห่งชาติของประเทศไทย จุดเริ่มต้นของหน่วยงานนี้คือสภาพชุมชนแออัดในสิงคโปร์มีมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน รัฐบาลให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านที่อยู่อาศัยของประชาชนจึงจัดตั้ง HDB ขึ้นเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและรัฐให้ประชาชนเช่าในระยะยาว อาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารชุดแบบตึกสูง โดยรัฐบาลสิงคโปร์เป็นเจ้าของและให้ประชาชนเช่าเป็นระยะเวลาสัญญา 99 ปี ซึ่งผู้เช่าสามารถดัดแปลง ปลอมเช่า ขายกรรมสิทธิ์ต่อได้คล้ายกับทรัพย์สินส่วนตัว หรือการขายสิทธิ์คืนให้กับรัฐบาล เมื่อรัฐบาลเป็นเจ้าของโครงการทำให้รัฐบาลสามารถตั้งราคาที่อยู่อาศัยต่ำกว่าราคาตลาด เพื่อให้ประชาชนในประเทศสามารถเข้าถึงที่อยู่อาศัยได้ (ไทยพีบีเอส, 2568) ถือเป็นการแทรกแซงระบบเศรษฐกิจโดยรัฐเพื่อให้ประชาชนได้มีที่อยู่อาศัยอย่างทั่วถึง และสร้างความมั่นคงทางชีวิตขั้นพื้นฐานของประชาชนคือมีที่อยู่อาศัยที่ดี โครงการของ HDB มีการตั้งราคาแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสถานที่ตั้งและลักษณะของห้อง ผู้อยู่อาศัยในโครงการของ HDB จึงมีทั้งกลุ่มผู้มีรายได้น้อย กลุ่มผู้มีรายได้ปานกลาง และกลุ่มผู้มีรายได้สูง (TODAY – สำนักข่าวทูเดย์, 2568) แต่ที่อยู่อาศัยของโครงการ HDB มีข้อจำกัดในการซื้อคือต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปี หรือแต่งงานแล้ว ซึ่งทำให้ประชากรที่มีอายุยังไม่ถึงเกณฑ์หรือยังไม่แต่งงานไม่สามารถเช่าที่อยู่อาศัยใน HDB ได้ (พัชรพล สมพันธ์, 2567)

โครงการที่อยู่อาศัยของ HDB สร้างหลักประกันให้ประชาชนในประเทศได้มีที่อยู่อาศัย และเปิดโอกาสให้ผู้เช่าได้รับสิทธิ์ในการขายต่อเพื่อเปิดโอกาสให้กับผู้เช่ารายใหม่ได้เข้ามาอยู่อาศัย แต่การให้โอกาสดังกล่าวได้สร้างปัญหาด้านราคาขายต่อในตลาดอสังหาริมทรัพย์มือสองของสิงคโปร์ ราคาที่อยู่อาศัยของสิงคโปร์เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการขายสิทธิ์ที่อยู่อาศัย ส่งผลให้ประชาชนต้องเผชิญกับภาระค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยที่มากขึ้นกว่าเดิม (CNA Insider, 2025) รัฐบาลได้แก้ปัญหาด้วยการสร้างที่อยู่อาศัยเพิ่มเพื่อให้อุปทานมีมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ราคาที่อยู่อาศัยลดลงในอนาคต แต่การทำเช่นนี้อาจเป็นเพียงการบรรเทาปัญหาในระยะสั้น เพราะสิงคโปร์มีนโยบายเปิดรับแรงงานจากต่างชาติ ซึ่งในอนาคตอาจเกิดปัญหาที่อยู่อาศัยราคาสูงขึ้นอีก จึงควรมีนโยบายที่ควบคุมราคาขายต่อที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะกับผู้มีรายได้น้อยที่ควรได้รับการช่วยเหลืออย่างเป็นรูปธรรม

จุดเด่นของโครงการในเครือของ HDB คือการกำหนดให้มีสถานที่ที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตอยู่ใกล้เคียงกับพื้นที่อยู่อาศัย เช่น สถาบันการศึกษา ศูนย์อาหาร สวนสาธารณะ ร้านขายของอุปโภคบริโภค สถานที่ต่าง ๆ โดยรอบชุมชนทำให้เกิดกิจกรรมการพบปะของประชาชนในบริเวณแถบนั้น ซึ่งส่งเสริมสุขภาพที่ดีให้กับผู้อยู่อาศัยและเป็นการสร้างระบบเศรษฐกิจในชุมชน อีกทั้งยังเชื่อมโยงชุมชนด้วยระบบขนส่งสาธารณะสำหรับการเดินทางไปยังพื้นที่อื่นในโดยที่ผู้อยู่อาศัยสามารถเดินทางไปยังสถานีรถไฟหรือป้ายรถสาธารณะได้ (ชมพูนุช ชีวาลย์, 2564) ซึ่งการวางแผนในลักษณะนี้ทำให้

ประชาชนมีทางเลือกที่จะทำงานอยู่ใกล้กับที่อยู่อาศัยของตนเอง หรือสามารถเดินทางเข้าไปทำงานในเมืองโดยใช้ระบบขนส่งสาธารณะได้อย่างสะดวก ซึ่งประเด็นนี้เกิดขึ้นได้โดยการวางแผนพัฒนาเมืองไปพร้อมกับการสร้างระบบขนส่งสาธารณะที่สามารถรองรับการเดินทางของคนจำนวนมากได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

การกำหนดระยะเวลาการเช่า 99 ปีมีข้อดีที่สำคัญคือเมื่อหมดอายุสัญญา รัฐบาลสิงคโปร์สามารถปรับเปลี่ยนที่อยู่อาศัยดังกล่าวให้เปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมในอนาคตได้ เพราะรัฐเป็นเจ้าของที่ดินและอาคารทั้งหมด การปรับปรุงสถานที่และพื้นที่ให้เมืองมีสภาพดีขึ้นจึงทำได้ง่ายและสะดวก อีกทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความต้องการที่อยู่ในบริเวณและรูปแบบห้องที่ต้องการได้ เมื่อมีจำนวนผู้ยื่นเจตจำนงถึงเกณฑ์ทาง HDB จะพิจารณาการสร้างโครงการที่ประชาชนได้เสนอเข้ามา ถือเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและตอบสนองความต้องการของผู้อยู่อาศัยโดยตรง ในด้านการฟื้นฟูอาคาร ทาง HDB ได้มีการกำหนดให้ต้องปรับปรุงและฟื้นฟูอาคารอย่างชัดเจน คือระยะเวลา 30 ปีจะมีการปรับปรุงอาคารของโครงการ และเมื่อถึงระยะเวลา 60-70 ปี จะมีการปรับปรุงโครงการอีกครั้ง ซึ่งหากอาคารมีสภาพเก่าอย่างมาก ผู้อยู่อาศัยสามารถลงความเห็นเพื่อคืนโครงการดังกล่าวให้กับรัฐบาลก่อนกำหนดได้เพื่อให้ทาง HDB นำพื้นที่ไปพัฒนาต่อ (TODAY – สำนักข่าวทูเดย์, 2568) ประเด็นเหล่านี้แตกต่างจากประเทศไทยที่การถือครองที่ดินเป็นของเอกชนเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นในไทยจึงยากที่จะจัดสรรและพัฒนาและมีสิ่งอำนวยความสะดวกให้ครบทุกมิติเหมือนกับที่สิงคโปร์ทำ (พัชร ภาณุนันท์, 2566)

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบผลกระทบทางสังคมจาก 3 โครงการ

มิติของผลกระทบทางสังคม	โครงการการฟื้นฟูเมือง		
	โครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง	โครงการบ้านมั่นคงคลองเปรมประชากร	โครงการที่อยู่อาศัยของ HDB
มิติทางสังคมและวัฒนธรรม	- การใช้ สอยและการทำกิจกรรมในพื้นที่ส่วนกลางในชีวิตประจำวันของผู้อยู่อาศัยเปลี่ยนแปลงจากเดิม - ระบบขนส่งสาธารณะที่อาจไม่เพียงพอกับความต้องการในอนาคต	- ผู้อยู่อาศัยของโครงการสามารถทำธุรกรรมตามกฎหมายและได้รับสิทธิประโยชน์จากรัฐบาลจากการมีที่อยู่อาศัยอย่างถูกต้อง - ผู้อยู่อาศัยยังคงรักษาวิถีชีวิตรูปแบบเดิมเนื่องจากยังคงอยู่ในที่อยู่อาศัยใกล้เคียงที่เดิม	- ประชาชนบางส่วนที่มีคุณสมบัติไม่ตรงตามเกณฑ์ของโครงการไม่สามารถเข้าถึงที่อยู่อาศัยของโครงการได้ - ระบบขนส่งสาธารณะเชื่อมโยงผู้อาศัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มิติของผลกระทบทางสังคม	โครงการการฟื้นฟูเมือง		
	โครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง	โครงการบ้านมั่นคงคลองเปรมประชากร	โครงการที่อยู่อาศัยของ HDB
	- ความหลากหลายของผู้อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นจากการย้ายเข้าของผู้อยู่อาศัยรายใหม่		
มิติทางเศรษฐกิจ	- ผู้อยู่อาศัยต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายส่วนกลางของโครงการเพิ่มเติม - การพัฒนาโครงการให้มีลักษณะ Mixed-Use อาจไม่เป็นไปตามเป้าหมายจากลักษณะของผู้อยู่อาศัยเป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อย	- ผู้อยู่อาศัยต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในระยะยาว ซึ่งบางครอบครัวไม่สามารถเข้าร่วมโครงการได้ - ภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชนแต่ยังไม่สามารถสร้างระบบเศรษฐกิจในชุมชนได้ตึ๊ง	- ราคาที่อยู่อาศัยเพิ่มสูงขึ้นจากการขายสิทธิ์การอยู่อาศัย - การกำหนดให้มีสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตรอบโครงการทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจรอบโครงการอย่างครบวงจร
ด้านสุขภาวะ	- ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้อยู่อาศัยอาจห่างเหินกันจากโครงสร้างของอาคารสูง - สภาพความเป็นอยู่ของผู้อยู่อาศัยดีขึ้นจากโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่รองรับคนทุกช่วงวัย	- ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนยังคงใกล้เคียงกับก่อนหน้านี้ - ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนจึงยังคงเดิม - ความเป็นอยู่ของผู้อยู่อาศัยดีขึ้นจากโครงสร้างบ้านที่ตั้งอยู่บนดินและมีสาธารณูปโภคที่ดี	- ผู้อยู่อาศัยใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและทำกิจกรรมต่าง ๆ - รัฐบาลมีข้อกำหนดด้านสภาพของอาคาร ทำให้ผู้อยู่อาศัยได้อยู่ในอาคารที่มีคุณภาพ

สรุป

จากกรณีศึกษาทั้งสามโครงการแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการฟื้นฟูเมืองที่เชื่อมโยงจากปัญหาด้านความแออัดของประชากรและโครงสร้างพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้สามารถอยู่อาศัยและเกิดการใช้พื้นที่ของเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสิ่งสำคัญในการฟื้นฟูเมืองคือการวางแผนและการรับฟังความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยอย่างรอบด้านเพื่อสร้างสถานที่ที่ผู้คนสามารถอยู่อาศัยได้อย่างมีความสุข อีกทั้งต้องคำนึงถึงสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้อยู่อาศัยด้วย ซึ่งทั้งสามโครงการที่ได้นำไปข้างต้นได้ทำให้เกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมคือสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนดีขึ้น โครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดงได้เปลี่ยนแปลงอาคารที่ทรุดโทรมเป็นอาคารที่ได้มาตรฐานและมีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้อยู่อาศัย แต่ยังคงมีความท้าทายด้านระบบขนส่งสาธารณะ การเพิ่มธุรกิจในโครงการ และการรักษาความสัมพันธ์ของผู้

อาศัยเดิม โครงการบ้านมั่นคงคลองเปรมประชากรเปลี่ยนสถานะของผู้อยู่อาศัยจากผู้บุกรุกเป็นผู้อยู่อาศัยที่ถูกกฎหมาย และสร้างบ้านที่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัย ทั้งนี้ความท้าทายทางการเงินยังคงเป็นปัญหาที่ผู้อยู่อาศัยต้องประสบ สำหรับโครงการที่อยู่อาศัยของ HDB เป็นตัวอย่างโครงการขนาดใหญ่ที่ประสบความสำเร็จจากการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัย ทว่าประสบปัญหาการเพิ่มขึ้นของราคาในตลาดอสังหาริมทรัพย์และเกณฑ์การคัดกรองผู้เช่าอยู่อาศัย ซึ่งการฟื้นฟูเมืองในทุกโครงการต้องเผชิญกับปัญหาที่ตามมาหลังจากการฟื้นฟูเสร็จสิ้นแล้ว ดังนั้นการติดตามและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากการฟื้นฟูเมืองจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ดูแลหรือองค์กรที่รับผิดชอบโครงการด้วยเช่นกัน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษากรณีศึกษาทั้งสามโครงการทำให้เห็นถึงความสำเร็จและความท้าทายของการฟื้นฟูเมืองเพื่อให้ความเป็นอยู่ของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยดีขึ้น ดังนั้นบทความนี้จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อให้โครงการที่กำลังดำเนินอยู่หรือโครงการในอนาคตนำไปปรับใช้ตามความเหมาะสม ดังนี้

1. รัฐบาลควรกำหนดกฎหมายหรือจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ฟื้นฟูเมืองโดยตรง เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายหรือหน่วยงานเกี่ยวกับการฟื้นฟูเมืองโดยตรง ทำให้ข้อกำหนดของการฟื้นฟูเมืองกระจายตัวอยู่ในกฎหมายอื่น ๆ (ฝ่ายค้นคว้าและเปรียบเทียบกฎหมาย กองกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2564, น. 109-110) โดยการฟื้นฟูเมืองจะต้องพิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการและโอกาสทางเศรษฐกิจของประชาชนที่อาศัยอยู่ร่วมด้วย เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีมากขึ้นกว่าเดิม

2. รัฐควรจัดตั้งกองทุนกลางเพื่อการฟื้นฟูเมือง โดยจะให้สินเชื่ออัตราต่ำสำหรับโครงการการฟื้นฟูเมืองต่าง ๆ ในประเทศ ซึ่งหน่วยงานที่ขอสินเชื่อสามารถเป็นหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชนก็ได้ ทั้งนี้หากเป็นโครงการการฟื้นฟูเมืองขนาดใหญ่ซึ่งต้องใช้เงินทุนจำนวนมากเกินกว่าที่กองทุนจะรับความเสี่ยงได้ กองทุนอาจให้ธนาคารหรือสถาบันทางการเงินอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดหาเงินทุน ทั้งนี้จำนวนดอกเบี้ยต้องสอดคล้องกับนโยบายของกองทุนเพื่อไม่ให้กระทบกับงบประมาณของโครงการแต่ละแห่ง

3. รัฐควรสร้างแผนแม่บทในการจัดสรรที่ดินสำหรับการอาศัยอยู่ พื้นที่ทางเศรษฐกิจ และพื้นที่ทางวัฒนธรรม อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งมีข้อกำหนดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการฟื้นฟูจะต้องให้ความร่วมมือในการฟื้นฟูเมือง เพื่อสร้างการพัฒนาโดยครอบคลุมทุกภาคส่วน (สฤณีดี ตียะวงศ์สุวรรณ, และ อภิวัฒน์ รัตนวราหะ, 2555, น. 62-63) เช่น การสร้างพื้นที่อยู่อาศัยพร้อมการสร้างขนส่งสาธารณะ สถานที่ซื้อขายสินค้า สถานพยาบาล สถานศึกษา และสำนักงาน เพื่อการพัฒนาที่ครบวงจรโดยประชาชนไม่ต้องเดินทางไกลเพื่อทำงานหรือซื้อสินค้า

4. รัฐบาลควรมีมาตรการช่วยเหลือด้านภาระค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย โดยให้สามารถยืมเงินจากกองทุนประกันสังคมหรือกองทุนอื่นที่มีลักษณะคล้ายกันเข้ามาช่วยจ่ายค่าที่อยู่อาศัยได้ หรืออาจลดจำนวนเงินส่งเข้ากองทุนประกันสังคมลงเพื่อให้ประชาชนนำส่วนต่างไปใช้ในการผ่อนชำระบ้าน ซึ่งประชาชนจะยังได้รับสิทธิประโยชน์จากกองทุนเท่าเดิม การทำเช่นนี้จะทำให้ลดค่าใช้จ่ายของประชาชน และลดระยะเวลาการผ่อนชำระให้น้อยลง แต่มาตรการนี้มีช่องว่างในกลุ่มคนที่ไม่ได้เข้าร่วมการส่งเงินเข้าสมทบกองทุนจึงต้องมีมาตรการอื่นร่วมด้วย

รายการอ้างอิง

- การเคหะแห่งชาติ channel. (2568, 20 มีนาคม). "เรื่องดีๆ เริ่มที่บ้าน" EP. 01 | ชุมชนดินแดง WOW Awards 2025 [วิดีโอ]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=i-hxqJkAqkw>
- กรุงเทพมหานคร. (2568, 19 สิงหาคม). กทม. เดินหน้าบังคับใช้กฎหมาย เร่งรื้อย้ายผู้รกร้างคลอง สู่ความคืบหน้าพัฒนาเมือง. Facebook. <https://www.facebook.com/bangkokbma/posts/กทม-เดินหน้าบังคับใช้กฎหมาย-เร่งรื้อย้ายผู้รกร้างคลอง-สู่ความคืบหน้าพัฒนาเมือง/1104617675179714/>
- คิดเรื่องอยู่ ThinkofLiving. (2562, 31 ธันวาคม). The Sneak EP.57 - โครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง [วิดีโอ]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=xxQ7G5OuBK4>
- จิรวัดน์ ภู่งาม, อธิพัฒน์ เชื้อนปัญญา, และ ธวัชชัย ยาวินัง. (2566). URBANIZATION การขยายตัวของเมืองในภูมิภาค. ธนาคารแห่งประเทศไทย. <https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/articles/regional-articles/reg-article-2023-10-09.html>
- ชมพูนุช ชัชวาลย์. (2564, 26 เมษายน). เยี่ยม HDB Flat สิงคโปร์ ดูโมเดลการอยู่อาศัยแนวตั้งของประเทศในโลกเสรีที่จัดสรรโดยรัฐ ผู้ตั้งใจให้ประชาชนมีความมั่นคงทางที่อยู่อาศัยไปอีก 99 ปี. The Cloud. <https://readthecloud.co/hdb-public-housing-singapore/>
- ชัยวัชร พรหมจิตติพงศ์. (ม.ป.ป.). การประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment SIA). PubHTML5. <https://pubhtml5.com/kofw/bpty/>
- ไทยพีบีเอส. (2568, 17 มกราคม). เจาะลึกบ้าน HDB สิงคโปร์ ต้นแบบบ้านเพื่อคนไทย ขายฝันประชาชน ?. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/348286>
- แนวหน้า. (2563, 21 พฤศจิกายน). ปฏิรูปการเมืองคนกรุงลำบาก?. <https://www.naewna.com/politic/columnist/45982>

ฝ่ายค้นคว้าและเปรียบเทียบกฎหมาย กองกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2564). *มาตรการทางกฎหมายว่าด้วยการฟื้นฟูเมือง*.

[https://lawforasean.ocs.go.th/File/files/Urban%20Redevelopment%20\(ฉบับสมบูรณ์\)\(2\).pdf](https://lawforasean.ocs.go.th/File/files/Urban%20Redevelopment%20(ฉบับสมบูรณ์)(2).pdf)

พนิต ภูจันดา. (2556). *การผังเมืองกับการพัฒนาเมือง*. สถาบันพระปกเกล้า. <https://kpi.ac.th/wp-content/uploads/2024/12/39-การผังเมืองกับการพัฒนาเมือง.pdf>

พรนิภา วงศ์พราวมาศ. (2559). มิติความเป็นชุมชนของผู้อยู่อาศัยในเคหะสงเคราะห์ : กรณีศึกษาแฟลตดินแดง.

[วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. Silpakorn University Repository.

<https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/14538?>

พัชรพล สมพิน. (2567, 24 ตุลาคม). *สิงคโปร์ พลิกฟื้นสลัมสู่เมืองแนวตั้งและชุมชนทันสมัย สร้างความมั่นคงทางที่อยู่อาศัยในพื้นที่จำกัด*. Urban Creature. <https://urbancreature.co/hdb-flat-singapore/>

พัชร ภาณุรัตน์. (2566, 16 มกราคม). *สิงคโปร์ พลิกสลัมสู่ตึกสูง ด้วยโมเดล ‘รัฐสร้างบ้าน’ ให้ประชาชน*.

workpointTODAY. <https://www.workpointtoday.com/hdb-flat-singapore>

พิชญพร โพธิ์สง่า. (2565, 28 กุมภาพันธ์). *สำรวจความคืบหน้า ‘บ้านมั่นคง’ คลองลาดพร้าว-เปรมประชากร เคลียร์ทางน้ำยกระดับบ้านริมคลองขึ้นฝั่ง*. The Active. <https://theactive.thaipbs.or.th/news/20220228>

มติชนสุดสัปดาห์. (2564, 29 ตุลาคม). *Din-Daeng Smart City โครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง เพื่อคนดินแดง*.

https://www.matichon.co.th/weekly/pr/article_481904

มติชนสุดสัปดาห์. (2568, 26 พฤษภาคม). *“ฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง” มาจากไหน?*.

https://www.matichon.co.th/weekly/pr/article_682986

ศิวดี อักษรนา. (2568, 9 มีนาคม). *“แฟลตดินแดง” 60 ปี จากยุคสงครามเย็นสู่โมเดล Mixed Use การฟื้นฟูชุมชนเมือง*. Post Today. <https://www.posttoday.com/smart-city/720679>

สมสุข บุญญะบัญชา, และ ปัญญา พรหมณ์แก้ว. (2562). *โครงการบ้านมั่นคง: “บ้านที่ให้มากกว่าบ้าน”*. วารสาร

สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 45(1), 1–17. [https://so04.tci-](https://so04.tci-thaijo.org/index.php/socku/article/view/208574/144596)

[thaijo.org/index.php/socku/article/view/208574/144596](https://so04.tci-thaijo.org/index.php/socku/article/view/208574/144596)

สฤณี อาชวานันทกุล และ ภัทราพร แยมละออ. (2560). *คู่มือการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)*.

<https://drive.google.com/file/d/13NKJPkJelhaMPGJMCLcZ7T479TGlvjm/view>

สุทธิ ดิยะวงศ์สุวรรณ, และ อภิวัฒน์ รัตนราหะ. (2555). แนวคิดทางด้านองค์กรฟื้นฟูเมืองสำหรับประเทศไทย.

วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม, 26(2012), 49-70. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NAJUA-Arch/article/view/48646/40424>

สำนักพัฒนานวัตกรรมชุมชน จัดการความรู้และสื่อสาร. (2567, 25 กรกฎาคม). “คลองเปรมประชากร...บ้านสวย น้ำใส” ด้วยน้ำพระทัยจากในหลวง ร.10. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

<https://web.codi.or.th/20240725-55805/>

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2568, 10 เมษายน). เป้าหมายที่ 11 ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ มีความครอบคลุม ปลอดภัย ยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง และยั่งยืน.

<https://sdgdashboard.nesdc.go.th/goal/goal-11/>

Ch7HDNews. (2567, 18 สิงหาคม). ชาวแฟลตดินแดง เฮ ! ได้ขึ้นบ้านใหม่กว่า 400 ครั้วเรือน | ข่าวภาคค่ำ [วิดีโอ].

YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=KxFy7m__w9M

CNA Insider. (2025, 1 April). *Has Housing Become Unaffordable? | Singapore's Public Housing Revealed* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Pg8ew1tuO98&t=407s>

Housing & Development Board. (2026, 24 March). *Achievements*. <https://www.hdb.gov.sg/about-us/our-story/achievements>

ThaiPBSNews. (2566, 13 มีนาคม). “บ้านมั่นคง” แก้ปัญหาถูกล้ำคลองเปรมประชากร [วิดีโอ]. YouTube.

<https://www.youtube.com/watch?v=Ulu6OUzp7U>

The Active. (2564, 17 ธันวาคม). “บ้าน” ของคนจนเมือง. <https://theactive.thaipbs.or.th/data/housing-for-all?>

TODAY - สำนักข่าวทูเดย์. (2568, 17 มกราคม). เจาะแฟลต HDB ‘ลิงคโพร’ สัญญาชีวิตสู่ ‘บ้านเพื่อคนไทย’ อะไรที่เรายังตกหล่น? | HEADLINE | TODAY [วิดีโอ]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=L-GlvicKEtI>

GlviCKEtI

United Nations. (2025). *The Sustainable Development Goals Report 2025*.

<https://unstats.un.org/sdgs/report/2025/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2025.pdf>

รัฐ ชุมชน และองค์กรศาสนา: ตัวแสดงและบทบาทในเครือข่ายการจัดการไฟฟ้าฉุกเฉิน เพื่อความปลอดภัยในจังหวัดชัยภูมิ

อัญชิรญา จันทระปิฎก^{1*}

วิมลศิลป์ ประจักษ์ชัยภูมิ²

ชนินทร์ ศรีโยยอด³

สุวิชญา จันทระปิฎก⁴

Received: April 8, 2026 Revised: April 27, 2026 Accepted: April 28, 2026

บทคัดย่อ

การจัดการไฟฟ้า เป็นปัญหาสาธารณะหนึ่งที่มีความซับซ้อนและยากต่อการจัดการกับปัญหาเกินกว่าที่ภาครัฐจะรับมือได้โดยลำพัง การทำงานแบบเครือข่ายจึงกลายเป็นแนวทางที่ได้รับความสนใจมากขึ้น การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวแสดงและบทบาทของตัวแสดงในเครือข่ายการจัดการไฟฟ้าฉุกเฉิน จังหวัดชัยภูมิ จากตัวแสดงสามภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคชุมชน และองค์กรศาสนา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 11 คน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการไฟฟ้าฉุกเฉินเกิดขึ้นภายใต้รูปแบบการทำงานแบบเครือข่าย ที่มีลักษณะความสัมพันธ์แนวนราบ และการปรึกษาหารือ ฟังพาดำเนินการระหว่างตัวแสดง โดยมีคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านตาตรินทอง ทำหน้าที่เป็นตัวแสดงหลักของเครือข่าย ในขณะที่ภาครัฐ ได้แก่ หน่วยป้องกันรักษาป่า ขย.7 (ตาตรินทอง) และเทศบาลตำบลธาตุทอง ตลอดจนองค์กรศาสนา ได้แก่ วัดป่ามหาวัน เป็นหน่วยสนับสนุนภารกิจในมิติการสนับสนุนทรัพยากร ทั้งในการป้องกัน การเผชิญเหตุและการฟื้นฟู

คำสำคัญ: ไฟฟ้าฉุกเฉิน, การจัดการไฟฟ้า, เครือข่าย

¹ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ email: anchiraya.ch@cpru.ac.th

² คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ email: wimone1@hotmail.com

³ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ email: chanin.sriyoyod@gmail.com

⁴ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช email: suwitchaya.ch@gmail.com

State, Community, and Religious Organization: Actors and Roles in the Wildfire Management Network in Phu Long, Phu Laenkha Mountain Range, Chaiyaphum Province

Anchiraya Chantarapidok¹

Wimonsin Prungchaiyaphum²

Chanin Sriyoyod³

Suwitchaya Chantarapidok⁴

ABSTRACT

Wildfire management is a complex public problem that exceeds the capacity of the government to address independently. Consequently, network-based approaches have gained increasing attention. This study aims to examine the actors and their roles within the wildfire management network in Phu Long Forest, located in the Phu Laenkha Mountain Range, Chaiyaphum Province, involving three sectors: the government, the community, and religious organizations. A qualitative case study methodology was employed. Data were collected through in-depth interviews with 11 key informants and non-participant observation. Data analysis was conducted using content analysis and triangulation.

The findings reveal that wildfire management in Phu Long operates under a collaborative network model characterized by horizontal relationships, consultation, and interdependence among actors. The Ban Tat Rin Thong Community Forest Committee serves as the primary actor in the network. Government agencies, including the Forest Protection Unit Chaiyaphum 7 (Tat Rin Thong) and the That Thong Subdistrict Municipality, as well as religious organizations such as Wat Pa Mahawan, play supportive roles by providing resources for prevention, response, and recovery.

Keywords: Phu Long Forest, wildfire management, network

¹ Faculty of Arts and Science, Chaiyaphum Rajabhat University email: anchiraya.ch@cpru.ac.th

² Faculty of Arts and Science, Chaiyaphum Rajabhat University email: wimone1@hotmail.com

³ Faculty of Arts and Science, Chaiyaphum Rajabhat University email: chanin.sriyoyod@gmail.com

⁴ School of Political Science, Sukhothai Thammathirat Open University email: suwitchaya.ch@gmail.com

บทนำ

วันที่ 24 กุมภาพันธ์ของทุกปี เป็นวันรณรงค์ให้ปลอดภัยจากไฟฟ้าที่รัฐบาลไทยประกาศเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักในปัญหาไฟฟ้า อันเป็นต้นตอของควันพิษในประเทศ การรณรงค์ดังกล่าวสะท้อนถึงวิกฤตของปัญหาไฟฟ้าที่สร้างผลกระทบไม่เพียงแต่เรื่องควันพิษที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนเท่านั้น หากแต่ยังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของธรรมชาติ ตลอดจนเศรษฐกิจในระดับพื้นที่ด้วย ตามรายงานการดับไฟฟ้าของส่วนควบคุมไฟฟ้า สำนักป้องกัน ปรามปราม และควบคุมไฟฟ้า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นแนวโน้มของไฟไหม้ นับแต่ปี พ.ศ. 2557 - 2566 ในห้วงระยะเวลา 10 ปี ประเทศไทยมีการดับไฟฟ้าไปทั้งสิ้น 52,837 ครั้ง มีพื้นที่ที่ถูกไฟไหม้ได้รับความเสียหายทั้งสิ้น 1,008,946 ไร่ ซึ่งเป็นขนาดพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร ความเสียหายดังกล่าวใช้งบประมาณไปทั้งสิ้นกว่า 5 พันล้านบาท (ชาลี นวธราดล, 2567)

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภูมิภาคที่เผชิญกับปัญหาไฟป่ารณรงค์มาจากภาคเหนือ ในปี พ.ศ.2568 พบว่ามีพื้นที่ถูกไฟไหม้ไปแล้ว 64,484.44 ไร่ ทั้งนี้จังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดที่พบว่ามีพื้นที่ที่ถูกไฟไหม้สูงที่สุดในภูมิภาค โดยมีพื้นที่ไฟไหม้และเสียหายถึง 6,776 ไร่ และมีจำนวนการดับไฟทั้งสิ้น 115 ครั้ง (ส่วนควบคุมไฟฟ้า, ม.ป.ป.) เมื่อวิเคราะห์ไปยังสาเหตุของการเกิดไฟป่า พบว่า เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงโครงสร้าง เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดิน การเกษตรเชิงเดี่ยว ตลอดจนพฤติกรรมของมนุษย์ ส่งผลให้การจัดการไฟป่ามีลักษณะซับซ้อน ยากต่อการแก้ไขและท้าทายต่อการจัดการภาครัฐเสมอมา

เมื่อพิจารณาการจัดการเกี่ยวกับไฟป่าของภาครัฐ พบคุณลักษณะที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในการจัดการไฟป่า คือ ภาครัฐมีระบบและบทบาทการจัดการไฟป่าเชิงสถาบันที่เข้มแข็ง ทว่าบทบาทในเชิงปฏิบัติการกลับอ่อนแอ กล่าวคือ หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อาทิ องค์การด้านป่าไม้ และการควบคุมไฟฟ้า ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่ระบุให้ป้องกันและควบคุมไฟป่า อย่างไรก็ตามในเชิงปฏิบัติการกลับมีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ 1) ข้อจำกัดด้านทรัพยากรของภาครัฐ อาทิ บุคลากร และงบประมาณที่จำกัดสวนทางกับพื้นที่รับผิดชอบที่ใหญ่เกินศักยภาพ 2) โครงสร้างการบริหารของหน่วยงานภาครัฐที่มีลักษณะแยกส่วน (Silo) ส่งผลให้การวางแผนและการตอบสนองต่อสถานการณ์ไม่บรรลุประสิทธิภาพเท่าที่ควร 3) ความสามารถในการเข้าถึงพื้นที่และข้อมูลเฉพาะเชิงพื้นที่ (อาทิ เส้นทาง สภาพภูมิประเทศ และพฤติกรรมการใช้ประโยชน์จากป่า เป็นต้น) มีไม่เพียงพอต่อการวางแผนและการตัดสินใจ ด้วยข้อจำกัดเหล่านี้ ทำให้การจัดการไฟป่าโดยรัฐยังคงเป็นความท้าทายในการบริหารจัดการเรื่อยมา

ดูเหมือนว่า การจัดการไฟป่าจะเป็นปัญหาที่ซับซ้อนเกินกว่าที่ภาครัฐจะจัดการให้บรรลุผลได้โดยลำพัง ในประเทศไทยพบว่า การจัดการไฟป่าในระดับพื้นที่สะท้อนภาพการทำงานแบบเครือข่ายมากขึ้น กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ มีทิศทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลและอนุรักษ์ป่าไม้มากขึ้น การดำเนินการแบบมีส่วนร่วมเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อเกิดแนวคิดให้ชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากป่าเป็นผู้ดูแลป่า แนวคิดดังกล่าวเริ่มปรากฏครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่บัญญัติเรื่องการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานของรัฐและราษฎรในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาป่าไม้ และกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดป่าชุมชน (สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 10 ราชบุรี, 2558)

การดำเนินงานของป่าชุมชนเป็นรูปธรรมมากขึ้นเมื่อมีพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่กำหนดบทบาทและแนวทางการดำเนินงานของชุมชนในการดูแลและอนุรักษ์ป่าไม้ ตามกฎหมายระบุให้ชุมชนจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนที่มาจากผู้นำและคนในชุมชน และกติกากองการใช้ประโยชน์ป่าชุมชน ภายใต้กรอบที่กฎหมายอนุญาต อย่างไรก็ตาม แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้คนกับป่าสามารถอยู่ร่วมกันได้ มิได้มีเพียงการดำเนินการของป่าชุมชนเท่านั้น หากแต่ยังมีโครงการพุทธอุทยานด้วย ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 18 เมษายน 2538 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้สร้างมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าสงวน โดยอนุญาตให้วัด สำนักสงฆ์ หรือที่พักสงฆ์สามารถก่อตั้งใน

บริเวณป่าสงวนได้ แต่พระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา จะต้องดำเนินการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการปฏิบัติศาสนกิจจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ทั้งป่าชุมชนและโครงการพุทธอุทยาน เป็นการดำเนินการที่สะท้อนภาพความร่วมมือในการดูแลป่าร่วมกัน และทำให้เห็นบทบาทของตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเด่นชัดขึ้น

ป่าภูหลง เป็นป่าต้นน้ำผืนสุดท้ายบนเทือกเขาภูแลนคา ที่มีอาณาเขตอยู่ภายในป่าชุมชนบ้านตาดรินทอง หมู่ที่ 6 ตำบลธาตุทอง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ และพื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่พุทธอุทยาน อันเป็นที่ตั้งของวัดป่ามหาวัน ป่าภูหลงเป็นที่รู้จักต่อสาธารณชนทั่วไปผ่านสื่อเมื่อได้เผชิญกับไฟป่าครั้งใหญ่ ในปี พ.ศ.2559 มีพื้นที่เสียหายจากไฟไหม้กว่า 3,000 ไร่ ภาพที่สื่อนำเสนอ คือ เจ้าหน้าที่ร่วมกับชาวบ้าน และพระสงฆ์ต่างขนภาชนะใส่น้ำวิ่งดับไฟอย่างโกลาหล ท่ามกลางเพลิงที่ลุกไหม้และกลุ่มควันหนาทึบ ภายหลังจากไฟป่าครั้งนั้นสงบลง สื่อนำเสนอภาพป่าภูหลงอีกครั้ง คือ ภาพที่เจ้าหน้าที่ ชาวบ้านและพระสงฆ์ช่วยกันปลูกต้นไม้ สร้างฝายชะลอน้ำ เพื่อฟื้นฟูพื้นที่ไฟไหม้ ด้วยเหตุนี้ป่าภูหลงจึงกลายเป็นที่รู้จักว่าเป็นผืนป่าที่มีรัฐ ชุมชนและวัดเป็นเครือข่ายช่วยกันดูแล

กรณีป่าภูหลงที่ปรากฏภาพความร่วมมือในลักษณะเครือข่ายนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการออกแบบเชิงนโยบายของรัฐ ที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลป่าตามหลักการป่าชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมของวัดตามหลักการโครงการพุทธอุทยาน ในขณะเดียวกันก็เป็นผลมาจากการปรับบทบาทของตัวแสดงที่เป็นรัฐ และมีใช้รัฐ เพื่อตอบสนองข้อจำกัดของภาครัฐ ทั้งในด้านศักยภาพในการปฏิบัติการ ข้อมูลเชิงพื้นที่ ตลอดจนข้อจำกัดของโครงสร้างการบริหารแบบแยกส่วน (Ansell & Gash, 2008) สอดคล้องกับทิศทางการศึกษาการบริหารจัดการภาครัฐปัจจุบัน ที่ชี้ให้เห็นข้อจำกัดของการดำเนินการภายใต้ระบบราชการแบบรวมศูนย์ไปสู่การแสวงหาการมีส่วนร่วมในลักษณะเครือข่าย (Provan & Kenis, 2008; Wang & Ran, 2023) การจัดการไฟป่าภูหลงเป็นผลมาจากการทำงานร่วมกันของตัวแสดงหลายภาคส่วน ซึ่งมีบทบาทแตกต่างกันออกไป ทั้งในด้านการป้องกัน การเผชิญเหตุ และการฟื้นฟู ด้วยความหลากหลายดังกล่าวนำไปสู่ประเด็นที่ท้าทายในการประสานงาน การกำหนดบทบาทหน้าที่ ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรภายในเครือข่าย

แม้ว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการไฟป่าแบบมีส่วนร่วมจะมีใช้เรื่องใหม่ในประเทศไทย และมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมอยู่บ้าง หากแต่การศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์ตัวแสดงและบทบาทของตัวแสดงในเครือข่ายเดียวกัน ตลอดจนเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงยังคงมีไม่แพร่หลายนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทขององค์กรศาสนา บทความนี้มุ่งศึกษาตัวแสดงและบทบาทของตัวแสดงแต่ละภาคส่วนในเครือข่ายการจัดการไฟป่าภูหลง เพื่อทำความเข้าใจบทบาทและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในเครือข่าย ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับการอธิบายการทำงานเครือข่าย ตลอดจนข้อจำกัดเพื่อการพัฒนาการจัดการไฟป่าระดับพื้นที่ต่อไป

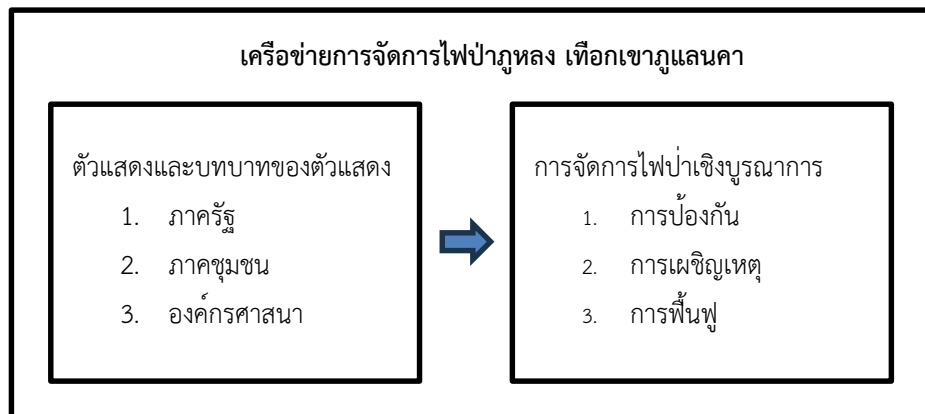
วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาตัวแสดงและบทบาทของตัวแสดงในเครือข่ายการจัดการไฟป่าภูหลง เทือกเขาภูแลนคา จังหวัดชัยภูมิ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้พัฒนากลอบแนวคิดการวิจัยจากบริบทการจัดการไฟป่าแบบบูรณาการ ที่นำเสนอว่าการจัดการไฟป่าไม่สามารถดำเนินการได้บรรลุผลโดยภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่ง แต่ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมในเชิงบูรณาการระดับพื้นที่ (FAO, 2020) ในบริบทป่าภูหลงพบว่า มีตัวแสดงทั้งภาครัฐ ภาคชุมชน และองค์กรศาสนา ที่ร่วมกันดำเนินงานภายใต้เครือข่ายการจัดการไฟป่าภูหลง กระทั่งนำไปสู่การจัดการไฟป่าแบบบูรณาการขึ้นการป้องกัน การเผชิญเหตุ และการฟื้นฟู ดังปรากฏในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย (2569)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาแบบกรณีศึกษา (Case Study) เพื่อให้ได้ผลการศึกษาเฉพาะเจาะจงของพื้นที่ในเชิงลึก โดยมุ่งศึกษาตามตัวแปร ได้แก่ ตัวแสดงและบทบาทของตัวแสดงในเครือข่ายการจัดการไฟฟ้าภูหลง ได้แก่ ภาครัฐ ภาคชุมชนและองค์การศาสนา และองค์ประกอบตามหลักการจัดการไฟฟ้าแบบบูรณาการ ได้แก่ การป้องกัน การเผชิญเหตุ และการฟื้นฟู เพื่อทำความเข้าใจตัวแสดงและบทบาทของตัวแสดงในการจัดการไฟฟ้าภูหลง รายละเอียดการดำเนินการวิจัย มีดังนี้

1) การกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบก้อนหิมะ (Snowball Sampling) จำแนกออกเป็น ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ หน่วยป้องกันรักษาป่า ขย.7 (ตาดรินทอง) และเทศบาลตำบลธาตุทอง รวมจำนวน 3 คน ตัวแทนจากชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านตาดรินทอง จำนวน 5 คน และตัวแทนองค์การศาสนา ได้แก่ พระสงฆ์ และแม่ชีจากวัดป่ามหาวัน รวมจำนวน 3 คน รวมผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น 11 คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษานี้ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่ออกแบบเป็นคำถามปลายเปิด ข้อคำถามมุ่งไปยังการอธิบายถึงบทบาทและความสัมพันธ์ของตัวแสดงในเครือข่าย และแบบบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อศึกษาและสังเกตพฤติกรรมของตัวแสดง ทั้งท่าทางและการแสดงออก แบบสังเกตดังกล่าวบันทึกข้อมูลทั่วไป ได้แก่ วันเวลา สถานที่ และสถานการณ์ที่ไปสังเกต และบันทึกข้อมูลเฉพาะ ได้แก่ พฤติกรรม ลักษณะท่าทาง การแสดงออก เป็นต้น เครื่องมือทั้งสองชนิดได้รับการพัฒนาโดยอิงกรอบแนวคิดการวิจัยเป็นหลัก ข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างครอบคลุมประเด็นหลัก ได้แก่ บทบาทของตัวแสดงในแต่ละช่วงของการจัดการไฟฟ้า (การป้องกัน การเผชิญเหตุ และการฟื้นฟู) และลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงในเครือข่าย ส่วนแบบบันทึกการสังเกตได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับประเด็นดังกล่าว

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล จำแนกตามเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่ประกอบด้วยคำถามปลายเปิดที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของตัวแสดงในการจัดการไฟฟ้าแบบบูรณาการของ

เครือข่ายการจัดการไฟฟ้าภูหลง และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ด้วยการใช้แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์การประชุมของเครือข่าย และกิจกรรมการจัดการไฟฟ้า

4) การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยจัดระเบียบ จัดกลุ่มของข้อมูล ลงรหัสข้อมูล (Coding) และตีความข้อมูล (Interpretative Practice) ตามประเด็นที่ศึกษา ในขณะที่ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยนำมาเรียบเรียงประกอบข้อมูลที่ได้จากวิธีการเก็บข้อมูลอื่น ๆ หลังจากนั้นจึงสรุปผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษาลำดับ

5) การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากการเปรียบเทียบข้อมูลที่มาจากแหล่งที่มาของข้อมูลที่แตกต่างกัน (Patton, 2002) ได้แก่ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่มาจากทั้งภาครัฐและภาคส่วนที่ไม่ใช่รัฐ ข้อมูลที่ได้จากเอกสารและข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อพิจารณาว่าข้อมูลดังกล่าวนี้ยังคงเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ อย่างไร เพื่อเป็นการตรวจสอบความแม่นยำของข้อมูลก่อนสรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ผลการวิจัย

จากการศึกษาเครือข่ายการจัดการไฟฟ้าภูหลง พบว่า ในเครือข่ายประกอบด้วยตัวแสดง (Actors) ที่มาจากหลากหลายภาคส่วน ที่สามารถจำแนกออกเป็นกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มภาครัฐ กลุ่มภาคชุมชน และกลุ่มองค์กรศาสนา โดยมีรายละเอียดตัวแสดงและบทบาทของแต่ละกลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มภาครัฐ

เครือข่ายการจัดการไฟฟ้าภูหลง มีตัวแสดงที่เป็นกลุ่มภาครัฐ ได้แก่ หน่วยป้องกันรักษาป่า ขย.7 (ตาดรินทอง) และเทศบาลตำบลธาตุทอง โดยแต่ละตัวแสดงมีบทบาทต่อการจัดการไฟฟ้าภูหลง ดังนี้

1.1 หน่วยป้องกันรักษาป่า ขย.7 (ตาดรินทอง)

เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบสภาพป่า ป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ ปฏิบัติการลาดตระเวนป้องกันรักษาป่าและไฟฟ้า และการประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การปฏิบัติการของหน่วยป้องกันรักษาป่า ขย.7 (ตาดรินทอง) อยู่ภายใต้การกำกับของศูนย์ป่าไม้ชัยภูมิ ที่เป็นต้นสังกัดในการจัดสรรทรัพยากรการดำเนินงานในพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า หน่วยป้องกันรักษาป่าฯ มีพื้นที่ป่าในความรับผิดชอบมากกว่า 5,000 ไร่ ในขณะที่มีกำลังพลอยู่เพียงหลักสิบนายเท่านั้น นอกจากนี้งบประมาณในการปฏิบัติการก็มีอยู่อย่างจำกัด แนวทางการป้องกันและรักษาป่าจึงหันไปสู่การขอความร่วมมือจากคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านตาดรินทอง และวัดป่ามหาวัน

ในการดำเนินการเพื่อการป้องกันไฟฟ้า พบว่า หน่วยป้องกันรักษาป่าฯ เป็นหน่วยในการสนับสนุนกำลังพลในการลาดตระเวน การนำแนวกันไฟ การสำรวจชุดถังน้ำ และการตรวจทานความถูกต้องของแผนที่ป่าร่วมกับคณะกรรมการป่าชุมชน อย่างไรก็ตามนอกจากการสนับสนุนกำลังพลแล้ว หน่วยป้องกันรักษาป่าฯ ยังมีบทบาทในการให้คำปรึกษาและคำแนะนำในการระบุพิกัดทำแนวกันไฟ พิกัดการสร้างฝายชะลอน้ำ และการชุดบ่อน้ำ เนื่องจากในพื้นที่ป่าชุมชนและพุทธอุทยาน การจะดำเนินการจะต้องได้รับความเห็นชอบจากหน่วยป้องกันรักษาป่าฯ ก่อน ตลอดจนมีบทบาทการพัฒนา

องค์ความรู้เกี่ยวกับไฟฟ้าต่าง ๆ ได้แก่ อุปกรณ์เทคโนโลยีการดับไฟฟ้า การดูทิศทางลมและทิศทางไฟ การจัดการกับไฟประเภทต่าง ๆ การสำรวจภูมิประเทศ เป็นต้น

ในขั้นการดับไฟฟ้า เมื่อเกิดไฟฟ้า หน่วยป้องกันรักษาป่าฯ จะร่วมปฏิบัติการกับชุดม้าเร็ว (คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านตาตรินทอง) โดยใช้ทรัพยากรของตนเองร่วมกับทรัพยากรของคณะกรรมการป่าชุมชน และวัดป่ามหาวิน เช่น ชุดกันไฟ หน้ากาก ถังน้ำ เป็นต้น ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในห้วงการเผชิญกับภาวะวิกฤต (ระหว่างที่เกิดไฟฟ้า) ภายในเครือข่ายเป็นแบบแนวราบที่รับฟังการรายงานสถานการณ์และการสั่งการจากหัวหน้าชุดม้าเร็ว ทั้งนี้เจ้าหน้าที่หน่วยป้องกันรักษาป่าฯ สามารถให้ข้อเสนอแนะ และให้คำปรึกษาได้ รายละเอียดตามที่ปรากฏในคำสัมภาษณ์

“หลักๆ เราจะให้คำปรึกษาเชิงพื้นที่ ลักษณะของไฟ ไฟที่มาแต่ละครั้งรูปแบบไม่เหมือนกัน บางทีไฟเกิดที่เขาอีกลูก แต่ด้วยทิศทางลม มันมาลูกที่ป่าเรา แบบไฟเรื้อนยอด (ลักษณะไฟที่ลุกลามจากยอดไม้หนึ่งไปยังยอดไม้หนึ่ง) ดับยากมาก เราจะช่วยประเมินสถานการณ์ และก็จะเข้าไปพื้นที่ด้วย ช่วยปรึกษากัน แล้วก็ลุยไปด้วยกัน ลำพังเราแค่ 10 คน มันไม่ได้อยู่แล้ว ต้องช่วยกัน”

ผู้ให้ข้อมูลจากหน่วยป้องกันรักษาป่าฯ ชย.7 (ตาตรินทอง) (การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2569)

ในขั้นการฟื้นฟู ผลการศึกษาแสดงว่า หน่วยป้องกันรักษาป่าฯ มีบทบาทในการสนับสนุนกล้าไม้ พันธุ์ไม้ และให้ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมสำหรับภูมิประเทศและระบบนิเวศป่า

1.2 เทศบาลตำบลธาตุทอง

เทศบาลตำบลธาตุทอง เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 หมู่บ้าน ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบสลับกับภูเขา ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผลผลิตทางการเกษตรสำคัญคือ ข้าวและอ้อย ในขอบเขตความรับผิดชอบในพื้นที่ของเทศบาลตำบลธาตุทอง พบว่ามีป่าชุมชนตามนิยามในพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) ป่าชุมชนตำบลธาตุทอง ที่มีพื้นที่อยู่ในบริเวณป่าภูหยวก เนื้อที่ 6,500 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ของหมู่ที่ 1, 3, 9 และ 10 2) ป่าชุมชนบ้านตาตรินทอง บริเวณป่าภูหยวก เนื้อที่ 850 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ของหมู่ที่ 12 และ 3) ป่าชุมชนบ้านตาตรินทอง (ป่าภูหลง) บริเวณป่าภูแล่นคาค้านทิศเหนือ เนื้อที่ 4,426-2 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ของหมู่ที่ 6

บทบาทของเทศบาลตำบลธาตุทองในเครือข่ายการจัดการไฟฟ้าภูหลง ผลการศึกษาพบว่า การควบคุมไฟฟ้าเป็นภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายโอนจากกรมป่าไม้ การจัดการไฟฟ้าจึงเป็นการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 โดยกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาป่า ภารกิจดังกล่าวนี้ให้กรมป่าไม้ถ่ายโอนภารกิจไปยังเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลและกรุงเทพมหานคร การถ่ายโอนภารกิจกำหนดให้เฉพาะพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ (ยกเว้นพื้นที่อนุรักษ์) ให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนการดำเนินงาน และสนับสนุนงบประมาณด้านป่าชุมชน ด้านการป้องกันและควบคุมไฟฟ้า และการให้ประชาชนมีส่วนร่วมดูแลและวางแผนใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

จากคำสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้แทนจากเทศบาลตำบลธาตุทอง ยิ่งเน้นย้ำว่าการจัดการไฟฟ้าจำเป็นต้องดำเนินการแบบมีส่วนร่วม อันเนื่องมาจากข้อจำกัดของหน่วยงานภาครัฐและธรรมชาติของปัญหาไฟฟ้าที่ซับซ้อนเกินกว่าจะรับผิดชอบได้เพียงหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ดังคำสัมภาษณ์บางตอนที่ว่า

“...เมื่อก่อน เกิดไฟฟ้าแต่ละที โยนกันไปมาระหว่างหน่วยงาน เราเองก็มีข้อจำกัด มันหาสาเหตุของไฟฟ้ายาก ไม่รู้ว่าตรงไหน ในพื้นที่ไหนที่มันเป็นจุดต้นเพลิง พอเกิดปัญหา มันก็เกิดความสับสนและโยนกันไปมา หากคนรับผิดชอบ ก็ยาก...”

ผู้ให้ข้อมูลจากเทศบาลตำบลธาตุทอง (การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มกราคม 2569)

ผลการศึกษาในการจัดการไฟฟ้าเชิงบูรณาการ พบว่า เทศบาลตำบลธาตุทองมีบทบาทในลักษณะหน่วยสนับสนุน มากกว่าการเป็นหน่วยเผชิญเหตุโดยตรง ทั้งในระบอบการป้องกัน การตอบสนองต่อเหตุการณ์ไฟฟ้า และการฟื้นฟู โดยเทศบาลตำบลธาตุทองมีบทบาทในลักษณะการสนับสนุนทรัพยากร ในขั้นการป้องกัน เทศบาลตำบลธาตุทองได้ดำเนินกิจกรรมตาม แผนพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ โครงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ปลูกป่า) โครงการป้องกันไฟฟ้า โครงการ อนุรักษ์ให้ประชาชนตระหนักในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการรักษาป่าชุมชน สร้างแนวกันไฟถาวร รอบป่าชุมชน เป็นต้น โดยเป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันไฟฟ้า อย่างไรก็ตามโครงการดังกล่าวมิได้มีการดำเนินการ ที่ป่าภูหลงอย่างต่อเนื่องในทุกปีงบประมาณ เนื่องจากเทศบาลจำเป็นต้องจัดสรรทรัพยากรหมุนเวียนไปยังป่าชุมชนอื่นที่อยู่ ในความรับผิดชอบด้วย ในขั้นการเผชิญเหตุหรือการตอบสนองต่อเหตุการณ์ไฟฟ้าพบว่า เทศบาลสนับสนุนการจัดส่งรถบรรทุก น้ำและการระดมกำลังคน อาสาสมัคร ตามคำร้องขอจากผู้นำท้องที่ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือคณะกรรมการป่าชุมชน ภายหลังจากที่ไฟฟ้าดับลง ในขั้นการฟื้นฟูพบว่า เทศบาลดำเนินการในแนวทางที่คล้ายคลึงกับขั้นการป้องกันไฟฟ้า คือ สนับสนุนทรัพยากรเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าผ่านการปลูกต้นไม้ทดแทน เป็นต้น

การดำเนินการจัดการไฟฟ้าข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า บทบาทของเทศบาลในการจัดการไฟฟ้า มีลักษณะเป็นการเข้ามา สนับสนุนเมื่อมีการร้องขอมากกว่าการเป็นผู้ริเริ่มหรือกำหนดทิศทางในการจัดการ ทั้งนี้ รูปแบบการมีส่วนร่วมดังกล่าวส่งผล ให้เทศบาลตำบลธาตุทองมีบทบาทเฉพาะด้านการจัดสรรทรัพยากรเท่านั้น

2. กลุ่มภาคชุมชน

เครือข่ายการจัดการไฟฟ้าภูหลง มีตัวแสดงที่เป็นกลุ่มภาคชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านตาดรินทอง

ป่าชุมชนบ้านตาดรินทอง ได้ขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชนตามนิยามที่บัญญัติในพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.2562 ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2551 กฎหมายฉบับดังกล่าวได้นิยามป่าชุมชนว่าเป็นป่านอกเขตป่าอนุรักษ์หรือพื้นที่อื่นของรัฐที่ได้รับการอนุมัติให้ จัดตั้งเป็นป่าชุมชน โดยชุมชนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษา ตลอดจนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม จากเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ให้ชุมชนร่วมมีบทบาทในการดูแลป่านั้น จึงนำไปสู่การจัดตั้งคณะกรรมการ ป่าชุมชน ซึ่งเป็นคณะกรรมการกลางที่จะวางแผน กำหนดกติกา และจัดการป่าชุมชน ป่าภูหลงจึงปรากฏว่ามีคณะกรรมการ ป่าชุมชนบ้านตาดรินทองเป็นผู้ดำเนินงานจัดการป่าชุมชน บทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชนดำเนินการไปตามอำนาจหน้าที่ ตามกฎหมายครอบคลุมการดูแล การรักษาและการใช้ประโยชน์ ดังรายละเอียดจากคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“เราทำหน้าที่ดูแล รักษาและใช้ประโยชน์ กำหนดกติกาการใช้ป่า ตามข้อบังคับการจัดการป่าชุมชน ดูแลเช่น การลาดตระเวน ดูแลพื้นที่ล่อแหลม ทำแนวกันไฟ การรักษาก็มีฟื้นฟู ทดแทน ทำบ่อน้ำ ทำฝาย ส่วนการใช้ประโยชน์ เราก็กำหนดให้เก็บหาของป่าได้ ผักหวาน เห็ด น้ำผึ้ง ไข่มดแดง”

ผู้ให้ข้อมูลจากคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านตาดรินทอง (การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 มกราคม 2569)

ในมุมมองของคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านตาดรินทอง มองว่า การเป็นพื้นที่พุทธอุทยาน เป็นวิธีการที่ช่วยให้การดูแล และจัดการไฟฟ้าบรรลุปริสทธิผลมากขึ้น เนื่องจากวัดป่ามหาวันเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาต่อชาวบ้านมาก ส่งผลให้การขอความร่วมมือในการจัดการป่าเป็นไปได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามไฟฟ้าก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยสาเหตุมาจากการหาของป่า และการเผาเพื่อเตรียมที่ดินทางการเกษตร คณะกรรมการป่าชุมชนจึงต้องประชุม ปรึกษาหารือกันระหว่างคณะกรรมการและในเครือข่ายเพื่อวางแผนรับมือกับไฟฟ้าที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า บทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชนในการจัดการไฟฟ้าภูหลง มีลักษณะเป็นตัวแสดงหลัก ที่มีบทบาทนำ ทั้งในขั้นการป้องกัน การเผชิญเหตุและการฟื้นฟู รายละเอียดในขั้นการป้องกัน พบว่า คณะกรรมการป่าชุมชน จัดให้มีการประชุมร่วมกับเครือข่ายว่าจะวางแผนเชิงป้องกันไฟฟ้าอย่างไร กิจกรรมที่เกิดขึ้นในการป้องกันไฟฟ้า ได้แก่ การทำแนวกันไฟ (ทั้งแบบเปียกและแห้ง) การชิงเผา การลาดตระเวนตรวจสอบเชื้อเพลิงในพื้นที่ที่สุ่มเสี่ยง การตรวจสอบระบบน้ำและความสมบูรณ์ของท่อน้ำตามจุดต่าง ๆ การตรวจสอบกล่องวงจรปิด รวมถึงการสำรวจพื้นที่เพื่อตรวจทานความถูกต้องของแผนที่ป่าอย่างสม่ำเสมอ กิจกรรมดังกล่าวนี้เป็นบทบาทที่ดำเนินการร่วมกับหน่วยป้องกันและรักษาป่า ชย.7 (ตาดรินทอง) และพระสงฆ์วัดป่ามหาวัน โดยดำเนินการเป็นกิจวัตรในทุกเดือนหมุนเวียนไป

ในขั้นการเผชิญเหตุ พบว่า ตัวแสดงที่มีบทบาทนำในการตัดสินใจเพื่อเข้าระงับเหตุไฟฟ้า คือ คณะกรรมการป่าชุมชนที่ประกอบด้วยอาสาสมัครดับไฟฟ้าที่เป็นชุดเคลื่อนที่เร็ว หรือที่ในเครือข่ายเรียกว่า “ชุดมาเร็ว” ร่วมกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยป้องกันรักษาป่า ชย.7 (ตาดรินทอง) การปฏิบัติการของชุดมาเร็วจะจำแนกออกเป็นสายทั้งสิ้น 8 สาย แต่ละสายจะมีหัวหน้าที่รับคำสั่งจากหัวหน้าชุดมาเร็วและประสานงานคนในสายตัวเอง การปฏิบัติการในภาวะวิกฤตพบว่า เครือข่ายการจัดการไฟฟ้าภูหลงมีความสัมพันธ์แบบแนวราบ โดยสามารถปฏิบัติการร่วมกันได้อย่างดีแม้ว่าจะมาจากคนละภาคส่วนก็ตาม ผลการศึกษาระบุว่าคณะกรรมการป่าชุมชนที่เป็นหัวหน้าและสมาชิกชุดมาเร็ว เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจและสั่งการระงับเหตุเนื่องจากชำนาญเส้นทาง ภูมิประเทศ และลักษณะของไฟฟ้าภูหลงเป็นอย่างดี ดังคำสัมภาษณ์บางส่วน

“ไฟฟ้ามาแต่ละครั้ง มักจะเป็นเราที่พบจุดไฟก่อน เพราะเราลาดตระเวนตลอด ชย.7 เค้าจะรู้ทีหลังเราอีก เรายกสั่งการก่อนเลย ชย.7 เค้าจะต้องรอรับรายงานจาก hotspot (จุดความร้อนจากดาวเทียม) เป็นหลัก เค้าถึงจะออกปฏิบัติการได้ แต่เราก่อนได้เลย เค้าก็จะเป็นหน่วยเสริมเราอีกที”

ผู้ให้ข้อมูลจากคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านตาดรินทอง (การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 มกราคม 2569)

ในห้วงของการเข้าระงับเหตุไฟฟ้า วัดป่ามหาวัน จะเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรเพื่อหนุนเสริม ได้แก่ อาสาสมัครดับไฟฟ้าที่เป็นลูกศิษย์ของวัด ถังน้ำ และการบินโดรนเพื่อระบุพิกัดไฟ หากในกรณีไฟฟ้าเริ่มกระจายและควบคุมไม่อยู่ ผู้ใหญ่บ้านจะประกาศเสียงตามสายเพื่อระดมพล และให้ประชาชนเตรียมความพร้อมในการอพยพ ในกรณีนี้ผู้ใหญ่บ้านและกำนันจะประสานขอความช่วยเหลือจากเทศบาลตำบลธาตุทองในการสนับสนุนการดับไฟด้วย

ในขั้นการฟื้นฟูพื้นที่ที่ถูกไฟฟ้า คณะกรรมการป่าชุมชนจะดำเนินการวางแผนปรับปรุงพื้นที่ที่เสียหาย โดยที่ผ่านมาได้ร่วมกับวัดป่ามหาวันในการปลูกพืชตระกูลถั่วเพื่อบำรุงและคลุมผิวดินภายใต้กิจกรรม “หยอดถั่วทั่วภู พื้นที่ป่าภูหลง” และการปลูกป่าในวันสำคัญทางศาสนาด้วย นอกจากนี้ เทศบาลตำบลธาตุทองยังได้สนับสนุนงบประมาณบางปี สำหรับการจัดโครงการปลูกป่าเพื่อทดแทนพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม

3. กลุ่มองค์กรศาสนา

เครือข่ายการจัดการไฟฟ้าภูหลง มีตัวแสดงที่เป็นกลุ่มองค์กรศาสนา ได้แก่ วัดป่ามหาวัน

บทบาทของวัดป่ามหาวันที่เกี่ยวข้องกับป่าและการจัดการไฟป่า มีจุดเริ่มต้นจากคำริของหลวงพ่อดำเขียน สุวนโณ ที่ว่า “แผ่นดินร้องไห้ แม่น้ำล้น้วย อากาศเป็นพิษ เราขอเป็นตัวแทนของต้นไม้ สายน้ำ สัตว์ป่าและธรรมชาติ” สื่อให้เห็นถึงวิกฤตของทรัพยากรธรรมชาติ และความสัมพันธ์ของผู้คนและทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยจุดเริ่มต้นนี้ทำให้เกิดกิจกรรมทางศาสนาที่เชื่อมโยงเข้ากับการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าและการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะในบริเวณเทือกเขาภูแลนคา อันเป็นต้นกำเนิดของลุ่มน้ำลำปะทาว ได้แก่ การก่อตั้งโครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติลุ่มน้ำลำปะทาว หรือที่รู้จักกันในชื่อโครงการธรรมยาตรา ที่หมายถึงการเดินทางไกลด้วยเท้าของพระภิกษุระยะเวลา 7-8 วัน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พระภิกษุเจริญสติและขัดเกลาดนเอง โดยสอดแทรกเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติให้สาธุชนได้รับรู้และค่อย ๆ ปรับทัศนคติเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการทำลายสิ่งแวดล้อม

วัดป่ามหาวัน ก่อตั้งขึ้นจากการที่ชาวบ้านปักเขตแดนพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ประมาณ 3,000 ไร่ บริเวณบ้านตาดรินทอง ตำบลบ้านธาตุ อำเภอภูเขียว เพื่อทำเป็นป่าอนุรักษ์ กระทั่งนำไปสู่การก่อตั้งวัดป่ามหาวัน มีพระสงฆ์คอยดูแลป่าอนุรักษ์ในอดีตกระทั่งปัจจุบัน วัดป่ามหาวันมีบทบาทในการอนุรักษ์และปกป้องป่าอนุรักษ์ร่วมกับชาวบ้านมาโดยตลอด รวมถึงมีความเข้าใจบริบทความสัมพันธ์ของชาวบ้านและป่า เข้าใจปัญหาเกี่ยวกับที่ดินและการทำกินของชาวบ้าน จึงเป็นวัดที่มีบทบาทในการต่อสู้เกี่ยวกับพื้นที่ป่าร่วมกับชาวบ้านเรื่อยมา ดังคำสัมภาษณ์ของผู้แทนจากวัดป่ามหาวันว่า

“ช่วงปี 2520 องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เข้ายึดที่ดินชาวบ้าน ด้วยการอ้างว่าจะปลูกป่าทดแทน ปลูกป่าจริงแต่แค่ปลูกเพื่อตัดขาย ทำให้ชาวบ้านไม่มีที่ทำกิน ชาวบ้านเค้าก็เลยต้องเปลี่ยนไปเป็นคนรับจ้างตัดไม้ ตัดอ้อยแทน ยังมีนโยบายที่ราชการให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อขายส่งโรงงาน ชาวบ้านเค้าก็บุกรุกที่ดินเลย เผาป่าเพื่อเอาที่มาปลูกมันสำปะหลัง ข้าวโพด อ้อย ป่าก็เป็นอย่างหัวโล้นเลย พวกนี้มันเป็นต้นเหตุของปัญหาไฟป่า”

ผู้ให้ข้อมูลจากวัดป่ามหาวัน (การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 มกราคม 2569)

จากคำสัมภาษณ์ยืนยันว่าปัญหาไฟป่าที่เกิดขึ้นในป่าภูหลวงหรือเทือกเขาภูแลนคานั้น มิได้เกิดจากสาเหตุของตัวบุคคลเท่านั้น หากแต่ปัญหาเชิงโครงสร้างที่มีต้นตอจากนโยบายของรัฐเป็นสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านมีทัศนคติต่อป่าเปลี่ยนไปจากเดิมที่มองว่าคนและป่าต้องพึ่งพาอาศัยกัน กลายเป็นใช้ป่าเป็นพื้นที่ในการแสวงหาผลประโยชน์ การจะจัดการกับปัญหาไฟป่าได้อย่างยั่งยืน จึงจำเป็นต้องเริ่มจากการปรับทัศนคติและสร้างความร่วมมือจากชาวบ้าน ให้ชาวบ้านได้เห็นว่าการใช้ประโยชน์จากป่าโดยไม่ดูแลรักษาย่อมส่งผลเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติเพียงใด และในอนาคตจะส่งผลกระทบต่อผู้คนอย่างไร บทบาทของวัดป่ามหาวันจึงมีบทบาทในการสร้างจิตสำนึก และปรับทัศนคติของชาวบ้าน บทบาทนี้ทำให้วัดป่ามหาวัน และพระสงฆ์ กลายเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจทางศาสนาและเป็นศูนย์รวมของผู้คนที่ดูแลและรักษาป่าด้วย

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า วัดป่ามหาวัน มีบทบาทเป็นหน่วยสนับสนุนทรัพยากรในการจัดการไฟป่าในมิติการป้องกัน เช่นเดียวกับกับหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานข้างต้น โดยวัดจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์ป่าตลอดทั้งปี โดยไล่เรียงตามวงจรชีวิตของป่า ได้แก่ ช่วงปลายปีถึงต้นปี จะจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมเพื่อดับไฟป่า ช่วงกลางปีกระทั่งปลายปี จัดกิจกรรมปลูกป่า กิจกรรมทอดผ้าป่ารักษาดินน้ำ กิจกรรมบวชป่าภูหลวง กิจกรรมเวียนเทียนป่า เป็นต้น กิจกรรมดังกล่าวเป็นความร่วมมือร่วมกับคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านตาดรินทอง และหน่วยป้องกันรักษาป่าที่ ขย.7 (ตาดรินทอง) เมื่อเกิดเหตุไฟป่า วัดป่ามหาวันมิได้มีบทบาทโดยตรงในการเข้าเผชิญเหตุเพื่อระงับไฟป่า หรือการปฏิบัติการร่วมกับชุดมาเร็ว และเจ้าหน้าที่ไฟป่าจากหน่วยป้องกันรักษาป่าที่ ขย.7 (ตาดรินทอง) และได้มีอำนาจในการตัดสินใจ ห้ามปราม หรือจับกุม ผู้กระทำความผิดตามมาตรการทางกฎหมาย บทบาทในการจัดการไฟป่าภูหลวงของวัดป่ามหาวัน จึงมีบทบาทในฐานะเป็นผู้สนับสนุน ที่ช่วยเสริมสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วม ตลอดจนวัดมีศักยภาพเป็นแหล่งทรัพยากร (resource

provider) ในการสนับสนุนการจัดการไฟฟ้า ได้แก่ ถังฉีดยา แผนที่ อากาศยานไร้คนขับ (drone) และองค์ความรู้การดับไฟ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรที่ได้มาจากการบริจาคหรือสนับสนุนจากองค์กร และผู้ศรัทธา

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษานี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาตัวแสดงและบทบาทของตัวแสดงในเครือข่ายการจัดการไฟฟ้าอุทล่ง เทือกเขาภูแลนคา จังหวัดชัยภูมิ โดยระบุกลุ่มตัวแสดงจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มภาครัฐ กลุ่มภาคชุมชน และองค์กรศาสนา ผลการศึกษาชี้ว่า การจัดการไฟฟ้าในระดับพื้นที่ไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุได้โดยหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น หากแต่จำเป็นต้องเกิดขึ้นจากความร่วมมือในลักษณะเครือข่ายของตัวแสดงที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ในลักษณะแบ่งปันทรัพยากรบนฐานความไว้วางใจกัน และมีผลประโยชน์ต่างตอบแทนกัน นั่นคือการบรรลุเป้าหมายของการจัดการไฟฟ้าด้วยกัน ดังเช่นที่ Wang and Ran (2023) ได้ชี้ให้เห็นว่า การบริหารกิจการสาธารณะในปัจจุบันมีศูนย์กลางที่หลากหลาย (Multi-centered) มากขึ้น ทั้งภาครัฐและเอกชนยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนได้โดยลำพัง ในบริบทดังกล่าวการทำงานแบบเครือข่าย (Network) กลายเป็นทางออกเพื่อจัดการกับความท้าทายข้างต้น การทำงานแบบเครือข่ายมีลักษณะเด่น คือ อำนาจการควบคุมหลวม มีการกระจายอำนาจ และมีจุดศูนย์กลางของการตัดสินใจที่หลากหลาย การตัดสินใจเป็นแบบการเจรจา มีโครงสร้างความสัมพันธ์แบบแนวนอน และใช้วิธีการปรึกษาหารือเป็นสำคัญ (Provan & Kenis, 2008) การจัดการไฟฟ้าของเครือข่ายอุทล่งก็ปรากฏภาพการทำงานตามลักษณะนี้เช่นกัน

ผลการศึกษาบ่งชี้ว่า ภาครัฐ ภาคชุมชนและองค์กรศาสนา มีบทบาทแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงของการจัดการไฟฟ้า ทั้งในด้านการป้องกัน การเผชิญเหตุ และการฟื้นฟู ด้วยสถานะป่าอุทล่งที่เป็นพื้นที่ป่าสงวน ที่ได้รับการจัดทะเบียนเป็นป่าชุมชนบ้านตาตรินทอง กอปรกับพื้นที่ป่าบางส่วนเป็นพื้นที่ตามโครงการพุทธอุทยาน จึงทำให้พื้นที่ป่าอุทล่งมีผู้มีส่วนได้เสียที่จะร่วมใช้ประโยชน์และทำหน้าที่ในการดูแลรักษาป่าที่หลากหลายภาคส่วน ได้แก่ หน่วยป้องกันรักษาป่า ชย.7 (ตาตรินทอง) เทศบาลตำบลตาตรินทอง วัดป่ามหาวัน และคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านตาตรินทอง ด้วยความหลากหลายของตัวแสดงทำให้ภาพความร่วมมือและการประสานงานกันในภาพของเครือข่ายปรากฏอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

ในเครือข่ายการจัดการไฟฟ้าอุทล่ง บทบาทของแต่ละตัวแสดงในสามกลุ่มได้สะท้อนการกระจายบทบาทหน้าที่ภายในเครือข่าย คณะกรรมการป่าชุมชนฯ ทำหน้าที่เป็นตัวแสดงหลักในการปฏิบัติการตั้งแต่การป้องกัน การเผชิญเหตุและการฟื้นฟู เนื่องจากมีกฎหมายป่าชุมชนรองรับการปฏิบัติการ อีกทั้งมีความได้เปรียบที่ชำนาญและคุ้นเคยกับภูมิประเทศ และความสามารถในการตอบสนองต่อเหตุการณ์ได้อย่างทันท่วงที ในขณะที่ตัวแสดงกลุ่มภาครัฐ ผลการศึกษากลับแสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดหลายประการ ทั้งด้านเทคโนโลยี วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณและทรัพยากรคน ทำให้บทบาทการจัดการไฟฟ้าอุทล่งของตัวแสดงกลุ่มภาครัฐจึงมีบทบาทเป็นเพียงผู้สนับสนุนทรัพยากรแทน สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของระบบราชการ ในขณะเดียวกัน องค์กรศาสนา ในที่นี้คือวัดป่ามหาวัน อีกหนึ่งตัวแสดงที่มีบทบาทในฐานะเป็นหน่วยสนับสนุนทรัพยากร นอกจากจะมีกำลังในการระดมทรัพยากร (คน เงิน วัสดุอุปกรณ์) แล้ว ยังมีบทบาทในการสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นในชุมชนได้ด้วยการสร้างความศรัทธาจากผู้คน บทบาทดังกล่าวจึงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการประสานความร่วมมือ และเอื้อให้การจัดการไฟฟ้ามีประสิทธิภาพมากขึ้น จากบทบาทของตัวแสดงข้างต้น ผลการศึกษานี้จึงนำเสนอประเด็นที่น่าสนใจ คือ บทบาทของผู้มีส่วนได้เสียที่ไม่ใช่ภาครัฐในการนำความร่วมมือ ซึ่งกำลังเป็นประเด็นที่ช่วยเติมเต็มกรอบวรรณกรรมด้านเครือข่ายได้ (Wang & Ran, 2023) อีกทั้งลักษณะความสัมพันธ์ในแนวนอน (Horizontal) เป็นอีกผลการศึกษาสำคัญ ที่ช่วยยืนยันว่า การทำงานในลักษณะเครือข่ายย่อมต้องมีการทำงานที่มีโครงสร้างแบบแนวนอน และมีการปรึกษาหารือผ่านการ

เจรจาร่วมกันของตัวแสดง ภาพของความสัมพันธ์ดังกล่าวปรากฏเด่นชัดในห้วงของการเผชิญเหตุ ตัวแสดงแต่ละภาคส่วนสามารถทำงานร่วมกันได้แบบยืดหยุ่น แม้ว่าจะมีสถานะเชิงอำนาจในการจัดการไฟฟ้าแบบเป็นทางการที่แตกต่างกันก็ตาม

ในประเด็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ผลการศึกษาที่สอดคล้องกับข้อเสนอของ Klijn and Koppenjan (2016) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความไม่เท่าเทียมกันในสถานะเชิงอำนาจของตัวแสดง (Power Asymmetry) เป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นได้ในเครือข่าย และมีได้เป็นประเด็นที่สร้างผลกระทบต่อผลลัพธ์ของเครือข่าย ทว่ากลไกการประสานงานภายในเครือข่ายที่เกิดและพัฒนาขึ้นต่างหาก ที่มีนัยต่อการบรรลุผลลัพธ์โดยตรงของเครือข่าย (ผลลัพธ์ในที่นี้ หมายถึง ผลลัพธ์เชิงบวกที่ปกติแล้วไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการดำเนินการโดยตัวแสดงหนึ่งโดยลำพัง) (Provan & Kenis, 2008) ในกรณีเครือข่ายป่าภูหลงมีจุดเด่น คือ การยอมรับร่วมกันในเครือข่ายว่าตัวแสดงใดมีศักยภาพในการปฏิบัติการมากกว่ากัน แทนที่จะให้ความสำคัญกับอำนาจตามกฎหมายเพียงอย่างเดียว ลักษณะดังกล่าวนี้เองที่ส่งเสริมให้กลไกการประสานงานของเครือข่ายการจัดการไฟฟ้าภูหลงเป็นไปในแนวราบ และยังเป็นเหตุผลที่อธิบายว่าเหตุใดตัวแสดงภาคส่วนที่มีใช้รัฐจึงกลายเป็นตัวแสดงที่มีบทบาทนำ

กล่าวโดยสรุป การศึกษาตัวแสดงและบทบาทของตัวแสดงในเครือข่ายการจัดการไฟฟ้าภูหลง จังหวัดชัยภูมิ เป็นหนึ่งการศึกษาที่สะท้อนพลวัตของการบริหารจัดการภาครัฐในมิติการแก้ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติที่ซับซ้อนจากระบบราชการแบบรวมศูนย์ไปสู่การทำงานแบบเครือข่าย ที่ทั้งภาครัฐและภาคส่วนที่ไม่ใช่รัฐร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน ข้อค้นพบนี้จึงได้ข้อสรุปว่า เครือข่ายเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้ มิใช่เพียงเพราะโครงสร้างอำนาจตามกฎหมายเท่านั้น ทว่าความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยกัน ความไว้วางใจกัน และศักยภาพที่มีแตกต่างกันของแต่ละตัวแสดง ย่อมเป็นปัจจัยร่วมที่ทำให้เครือข่ายมีศักยภาพในการจัดการกับปัญหาสาธารณะได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) การจัดการไฟฟ้าภูหลง มีความเป็นไปได้ที่จะส่งเสริมให้เกิดกลไกการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนเป็นแกนกลาง (Community-led Governance) อย่างไรก็ดีตาม กลไกดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยเงื่อนไขได้แก่ กรอบกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีสถานะและบทบาทที่ชัดเจน และทุนทางสังคมในพื้นที่ที่สร้างความพร้อมและความตระหนักของคนในชุมชน ภาครัฐจึงควรพิจารณาส่งเสริมเงื่อนไขนี้ควบคู่กัน ตลอดจนปรับปรุงโครงสร้าง นโยบาย ตลอดจนกลไกเชิงสถาบัน เพื่อส่งเสริมการทำงานในลักษณะเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น

2) ภาคชุมชน คือ คณะกรรมการป่าชุมชนฯ เป็นตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการไฟฟ้า ภาครัฐจึงควรส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี ทักษะการวางแผน และทักษะการบริหารจัดการในภาวะวิกฤต ให้แก่ภาคชุมชน เพื่อให้สามารถบริหารจัดการได้ดียิ่งขึ้น

3) ผลการศึกษาชี้ให้เห็นบทบาทขององค์กรทางศาสนาในเครือข่ายการจัดการไฟฟ้า ซึ่งเป็นมิติที่วรรณกรรมด้านการอภิบาลเครือข่ายความร่วมมือ (Network Governance) กล่าวถึงน้อย ในกรณีป่าภูหลงที่นำเสนอว่าวัดป่ามหาวันมีบทบาทนำเคียงข้างไปกับภาคชุมชน และยังมีบทบาทในการสร้างความเชื่อ ความตระหนักจากชุมชนได้ ดังนั้นภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาสนับสนุนให้องค์กรศาสนามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นทางการมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับเงื่อนไขหรือปัจจัยที่มีผลทำให้ผู้มีส่วนได้เสีย โดยเฉพาะภาคส่วนที่มีใช้ภาครัฐ สามารถเป็นตัวแสดงหลักในการนำความร่วมมือในเครือข่ายได้ ประเด็นดังกล่าวกำลังเป็นช่องว่างที่ต้องการการเพิ่มเติมในวรรณกรรมด้านการอภิบาลเครือข่าย (Network Governance)

2) ควรศึกษาเปรียบเทียบการทำงานรูปแบบเครือข่าย กับผลลัพธ์ของการทำงาน of เครือข่ายการจัดการไฟป่าว่าสามารถบรรลุประสิทธิภาพ และประสิทธิผลอย่างไร

3) อาจศึกษาเพิ่มเติมต่อยอดในประเด็นทุนทางสังคมในระดับพื้นที่เพื่อการพัฒนาการจัดการไฟป่าโดยชุมชนเชิงลึกมากขึ้น เพื่อขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทขององค์กรชุมชน (วัด บ้าน โรงเรียน ฯลฯ)

เอกสารอ้างอิง

ชาลี นวธราดล. (2567, 23 กุมภาพันธ์). ข้อมูลไฟป่าในไทยย้อนหลัง 10 ปี เผาผลาญไปมากกว่า 1 ล้านไร่.

<https://www.thaipbs.or.th/now/content/845>

ส่วนควบคุมไฟป่า. (ม.ป.ป.). สถิติไฟป่า. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2569, จาก

<https://portal.dnp.go.th/Content/firednp?contentId=15705>

สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 10 ราชบุรี. (2558). คู่มือการปฏิบัติงานสำหรับเจ้าหน้าที่ในการจัดตั้งพุทธรอุทยาน.

<http://new.forest.go.th/wp-content/uploads/sites/74/2015/09/พุทธรอุทยาน-รูปเล่ม.pdf>

Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative Governance in Theory and Practice. *Journal of Public*

Administration Research and Theory, 18(4), 543-571. <https://doi.org/10.1093/jopart/mum032>

FAO. (2020). *Global Fire Management Strategy*. Food and Agriculture Organization of the United Nations.

Klijn, E. H., & Koppenjan, J. (2016). *Governance Networks in the Public Sector*. Routledge.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods* (3rd ed.). Sage.

Provan, K. G., & Kenis, P. (2008). Mode of Network Governance: Structure, Management, and Effectiveness.

Journal of Public Administration Research and Theory, 18, 229-252.

<https://doi.org/10.1093/jopart/mum015>

Wang, H., & Ran, B. (2023). Network governance and collaborative governance: a thematic analysis on

their similarities, differences, and entanglements. *Public Management Review*, 25(6), 1187-

1211. <https://doi.org/10.1080/14719037.2021.2011389>

หลักเกณฑ์และคำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ วารสารสังคมศาสตร์พัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

วารสารสังคมศาสตร์พัฒนา เป็นวารสารของงานวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ โดยมีเป้าประสงค์สำคัญคือ การสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางสังคมศาสตร์ในรูปแบบของบทความวิชาการและบทความวิจัย ซึ่งจัดพิมพ์เป็นราย 4 เดือน (ปีละ 3 ฉบับ)

ฉบับที่ 1 ตีพิมพ์เผยแพร่ (เดือนมกราคม - เมษายน)

ฉบับที่ 2 ตีพิมพ์เผยแพร่ (เดือนพฤษภาคม - สิงหาคม)

ฉบับที่ 3 ตีพิมพ์เผยแพร่ (เดือนกันยายน - ธันวาคม)

บทความที่ส่งมาตีพิมพ์ ต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสาร หรือสิ่งพิมพ์ใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างพิจารณาของวารสารหรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ ได้แก่ บทความวิจัย (Research article) บทความวิชาการ (Academic article) และบทแนะนำหนังสือ (Book Review) ทางด้านสังคมศาสตร์ ที่ครอบคลุมสาขาวิชาดังต่อไปนี้

- สังคมวิทยา
- รัฐศาสตร์
- รัฐประศาสนศาสตร์
- ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- นิติศาสตร์
- การพัฒนา
- ประวัติศาสตร์
- และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

โดยบทความทุกบทความจะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer-review) จำนวน 3 ท่าน ตามเกณฑ์ที่กำหนดในลักษณะปกปิดข้อมูลทั้งสองฝ่าย (Double-blind peer review) บทความจำเป็นต้องผ่านเกณฑ์การประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ใน 3 ท่าน จึงถือได้ว่า ผ่านเกณฑ์การประเมินการตีพิมพ์บทความ และจำเป็นต้องปรับแก้บทความตามข้อคิดเห็นของทั้งผู้ทรงคุณวุฒิและกองบรรณาธิการ จนกว่าบทความเสร็จสมบูรณ์ ทางกองบรรณาธิการจึงดำเนินการออกใบตอบรับการตีพิมพ์และนำบทความเข้าสู่กระบวนการตีพิมพ์วารสาร

การส่งต้นฉบับ

1. ภาษา พิมพ์ต้นฉบับเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ การใช้ ภาษาไทยให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์ และการเขียนทับศัพท์ ภาษาอังกฤษตามหลักของราชบัณฑิตยสถาน ภาษาอังกฤษให้ใช้ตัวเล็ก ทั้งหมด ยกเว้นชื่อเฉพาะ ถ้าต้นฉบับเป็นภาษาอังกฤษควรได้รับการตรวจสอบความถูกต้องด้านการใช้ภาษา จากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษก่อน และการเขียนผลการวิจัย วารสารกำหนดให้ใช้ค่าทางสถิติ ค่าเฉลี่ย ด้วยสัญลักษณ์เป็นตัว "M" และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน "SD"

2. รูปแบบต้นฉบับ ใช้กระดาษ A4 พิมพ์ห่างจากขอบกระดาษบน 2.5 เซนติเมตร ล่าง ซ้าย ขวา 2.0 เซนติเมตร จัดรูปแบบ 1 คอลัมน์

3. ชนิดและขนาดตัวอักษร ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ ใช้ตัวอักษร THSarabunPSK ซึ่งขนาด ตัวอักษร มีดังนี้

- ชื่อเรื่อง ใช้ ตัวอักษรขนาด 18pt.ตัวหนา
- ชื่อ-สกุลผู้นิพนธ์ ใช้ ตัวอักษรขนาด 15pt.ตัวปกติ
- หัวข้อหลักใช้ตัวอักษรขนาด15pt. ตัวหนา
- เนื้อเรื่องในหัวข้อหลักและหัวข้อย่อยใช้ ตัวอักษรขนาด 15pt. ตัวปกติ
- เชิงอรรถหน้าแรกที่เป็นชื่อ-สกุลตำแหน่งทางวิชาการหน่วยงานตนและสังกัดของผู้นิพนธ์ใช้ ตัวอักษรขนาด 14 pt. ตัวปกติ

4. จำนวนหน้า ความยาวของบทความไม่ควรเกิน 15 หน้า รวมตาราง ภาพประกอบ รูปภาพ และเอกสารอ้างอิง ทั้งนี้ ภาพประกอบ ควรมีความชัดเจน มีคำบรรยายใต้ภาพประกอบ ภาพขั้นตอน ภาพกรอบแนวคิด ควรเป็นภาพที่วาดขึ้นใหม่ ห้ามคัดลอก/ตัด วางที่หน้าบทความ การนำเสนอตาราง ต้องมีชื่อตารางด้านบนในทุกตาราง

5. การส่ง ส่งfile ที่เว็บไซต์ วารสารสังคมศาสตร์ศึกษา

- https://so12.tci-thaijo.org/index.php/j_issp

บทความวิจัยและบทความวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วยหัวข้อและจัดเรียงลำดับดังนี้

1. ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
2. ชื่อ-สกุลผู้นิพนธ์ทุกคน สังกัด ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-mail)
4. บทคัดย่อภาษาไทย (บทคัดย่อมีความยาวไม่ควรเกิน 350 คำ)
5. คำสำคัญภาษาไทย
6. บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (บทคัดย่อมีความยาวไม่ควรเกิน 350 คำ)
7. คำสำคัญภาษาอังกฤษ (Keyword)
8. บทนำ
9. วัตถุประสงค์การวิจัย
10. สมมุติฐานการวิจัย (ถ้ามี)
11. วิธีการวิจัย (ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ตัวแปร เครื่องมือการดำเนินการวิจัย หรือการทดลอง การวิเคราะห์ข้อมูล)
12. ผลการวิจัย
13. อภิปรายผลการวิจัย
14. ข้อเสนอแนะ
15. เอกสารอ้างอิง

บทความทั่วไป ประกอบด้วยหัวข้อและจัดเรียงลำดับดังนี้

1. ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
2. ชื่อ-สกุลผู้นิพนธ์ สังกัด ทุกคนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
3. จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-mail)
4. บทคัดย่อภาษาไทย (บทคัดย่อมีความยาวไม่ควรเกิน 350 คำ)

5. คำสำคัญภาษาไทย
6. บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (บทคัดย่อมีความยาวไม่ควรเกิน 350 คำ)
7. คำสำคัญภาษาอังกฤษ (Keyword)
8. บทนำ
9. เนื้อหา
10. บทสรุป
11. เอกสารอ้างอิง

ลิขสิทธิ์ในบทความที่ตีพิมพ์ในวารสาร:

บทความที่ได้นำมาตีพิมพ์ในวารสารเป็นลิขสิทธิ์ของ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

หมายเหตุ : 1. ผู้นิพนธ์ต้องดำเนินการตามขั้นตอนการส่งบทความให้ครบถ้วนเรียบร้อย กองบรรณาธิการจึงจะตรวจสอบความถูกต้องเบื้องต้น หากมีข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำเบื้องต้นให้ผู้นิพนธ์ปรับแก้ ผู้นิพนธ์จะต้องแก้ไขตามข้อเสนอแนะเบื้องต้นก่อน จึงจะนำบทความเสนอผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาต่อไป หากตรวจสอบแล้วพบว่าไม่เป็นไปตามที่กำหนด วารสารฯ จะไม่รับบทความเข้าสู่กระบวนการต่อไป

2. บทความแต่ละเรื่องให้เวลาในการพิจารณาประมาณ 2 เดือนขึ้นไป (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนและสาขาวิชาของบทความที่เสนอขอลงตีพิมพ์)

3. หากมีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลการติดต่อ ต้องแจ้งให้กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์ศึกษา ทราบเพื่อปรับปรุงข้อมูล

4. วารสารสังคมศาสตร์ศึกษา ขอสงวนสิทธิ์ในการพิจารณาตีพิมพ์ หากเกิดปัญหาบรรณาธิการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายมีสิทธิ์ในการยกเลิกตีพิมพ์บทความได้ทันที

การชำระค่าธรรมเนียมการส่งต้นฉบับ

****ไม่จัดเก็บค่าธรรมเนียมในการส่งต้นฉบับ****

รูปแบบและการเขียนเอกสารอ้างอิง

การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา

การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาเป็นระบบนาม-ปี ให้ข้อมูลผู้แต่ง ปีพิมพ์และ เลขหน้าที่มีข้อความที่อ้างถึง

*กรณีที่ไม่มีปรากฏเลขหน้า ให้ลงแค่ชื่อผู้แต่งกับปีพิมพ์ไว้ในวงเล็บเดียวกัน

รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา มี 3 รูปแบบ ดังนี้

1. (ผู้แต่ง, ปีพิมพ์, เลขหน้า) ไว้ท้ายข้อความที่อ้างอิง

ตัวอย่าง

(สุนทร ปัญญะพงษ์, 2562, น. 27 – 37)

2. ผู้แต่ง (ปีพิมพ์, เลขหน้า) กรณีมีการระบุชื่อผู้แต่งในเนื้อหาแล้ว ไม่ต้องระบุไว้ในวงเล็บท้ายข้อความที่อ้างอิง

ตัวอย่าง

สุนทร ปัญญะพงษ์ (2562, น. 27 – 37)

3. ปีพิมพ์ ผู้แต่ง (เลขหน้า) กรณีมีการระบุปีพิมพ์และผู้แต่งในเนื้อหาแล้ว (ปีพิมพ์และผู้แต่งสามารถสลับที่กันได้) ให้ระบุเฉพาะเลขหน้าที่อ้างถึงในวงเล็บเท่านั้น

ตัวอย่าง

ในปี 2562 สุนทร ปัญญะพงษ์ ได้ให้แนวทางแก้ไขการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านว่าควรมีการศึกษาการประเมินผลต่อการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมของสมาชิกและการสร้างเสริมความเป็นผู้นำของสมาชิกกองทุนโดยเน้นหลักธรรมาภิบาลต่อกองทุน (น. 35)

หลักเกณฑ์ในการลงรายการผู้แต่ง

1. ผู้แต่งชาวไทย

ให้ใส่ชื่อตามด้วยชื่อสกุล โดยไม่ต้องมีเครื่องหมายใด ๆ คั่น ไม่ว่างานเขียนจะเป็นภาษาไทย หรือภาษาต่างประเทศ กรณีผู้แต่งใส่ทั้งชื่อสกุลของตัวเองและสามี ก็ให้ลงรายการตามที่ปรากฏ

2. ผู้แต่งชาวต่างประเทศ

ให้ใส่ชื่อสกุลเท่านั้น ไม่ว่างานเขียนจะเป็นภาษาต่างประเทศหรือภาษาไทย

3. การอ้างอิงเอกสารที่มีผู้แต่ง 1 คน

สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศลงเฉพาะชื่อสกุล กรณีผู้แต่งชาวไทยลงชื่อตามด้วยชื่อสกุล แม้จะเขียนเป็นภาษาอังกฤษก็ตาม

4. การอ้างอิงเอกสารหนึ่งเรื่องที่มีผู้แต่งหลายคน

- 4.1 ผู้แต่ง 2 คน

กรณีที่เป็นชาวไทย ใช้ และ คั่นระหว่างชื่อ

กรณีเป็นชาวต่างประเทศ ใช้ and ถ้าชื่อผู้แต่งอยู่ในวงเล็บให้ใช้เครื่องหมาย & แทนคำว่า and

4.2 ผู้แต่ง 3 คนขึ้นไป

กรณีที่ผู้แต่ง 3 คนหรือมากกว่า 3 คนขึ้นไปลงเฉพาะผู้แต่งคนแรกตามด้วยคำว่า et al. หรือ และคณะ สำหรับผู้แต่งชาวไทย

4.3 การอ้างเอกสารมากกว่าหนึ่งเรื่องของผู้แต่งต่างกัน เรียงลำดับตามอักษรชื่อผู้แต่งคันด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (;) กรณีที่งานทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศถูกอ้างพร้อมกัน ให้เริ่มเอกสารอ้างอิงภาษาไทยก่อน

4.4 การอ้างการสื่อสารระหว่างบุคคล/การสัมภาษณ์ การสื่อสารระหว่างบุคคลอาจเป็นจดหมายโต้ตอบส่วนบุคคล บันทึก อีเมล กลุ่มสนทนาหรือกระดานข่าวอิเล็กทรอนิกส์ การสัมภาษณ์หรือสนทนาทางโทรศัพท์ โดยระบุชื่อผู้ที่ถูกสัมภาษณ์ ประเภทของการสื่อสาร และเดือน วันที่, ปี ค.ศ. สำหรับการอ้างอิงที่เป็นภาษาต่างประเทศ ถ้าเป็นการอ้างอิงที่เป็นภาษาไทย ให้ลงชื่อผู้ที่ถูกสัมภาษณ์ ประเภทของการสื่อสาร และวันที่ เดือน ปี พ.ศ. โดยไม่ต้องมีเครื่องหมายใด ๆ คั่น

กรณีไม่มีการเผยแพร่เป็นสาธารณะ ให้เขียนอ้างอิงในเนื้อหาเท่านั้น โดยไม่ต้องใส่เป็นรายการอ้างอิงท้ายเล่ม

ตัวอย่าง

สุภารัตน์ ปรามกะเซ็นทร์ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 มิถุนายน 2565)

C. Yankowski (personal communication, January 23, 2022)

รายการอ้างอิง

1. รายการผู้แต่ง

1.1 ผู้แต่ง 1 คน ให้ลงชื่อตามที่ปรากฏ (หากไม่มีชื่อผู้แต่งให้ลงชื่อเรื่อง และจัดเรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่งหรือชื่อเรื่อง) กรณีชื่อผู้แต่งชาวต่างประเทศมีชื่อย่อกลาง ให้ใส่ชื่อสกุล อักษรย่อชื่อต้น และอักษรย่อชื่อย่อกลาง โดยใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) และเว้นวรรค 1 ระยะระหว่างชื่อย่อกลาง และอักษรชื่อต้น

ผู้แต่ง 1 คน

ประมุข ศรีชัยวงศ์

Mayer, R. E.

1.2 ผู้แต่ง 2 คน ให้ลงชื่อผู้แต่งตามที่ปรากฏ ตามด้วยคำว่า “และ” สำหรับงานเขียนภาษาไทย ในงานเขียนภาษาต่างประเทศให้ใส่เครื่องหมายจุลภาค ตามด้วย & นำหน้าชื่อผู้แต่งคนที่สอง

อมตา จงมีสุข และ จุลติศ คัญทัพ

Pollack, I., & Sunderman, C.

1.3 ผู้แต่ง 3-20 คน ให้ลงชื่อผู้แต่งทุกคน ใส่เครื่องหมายจุลภาคตามด้วย คำว่า “และ” นำหน้าชื่อผู้แต่งคนสุดท้าย สำหรับงานเขียนภาษาไทย หรือ & กรณีที่เป็นงานเขียนภาษาต่างประเทศ

Austin, J., Stevenson, H., & Wei-Skillern, J.

สมจินตนา คำพินิจ, จริยาวัตร คมพยัคฆ์, และ วนิดา ดุรงค์ฤทธิชัย

1.4 ผู้แต่ง 21 คน ขึ้นไป ให้ลงชื่อผู้แต่งคนที่ 1-19 ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาคและมหัพภาค 3 จุด (. . .) โดยหน้าและหลังแต่ละจุดต้องเว้นวรรค 1 ระยะ ตามด้วยชื่อผู้แต่งคนสุดท้าย

หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. สำนักพิมพ์.

จุมพจน์ วณิชกุล. (2549). *สารสนเทศเพื่อการเรียนรู้*. สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).

การลงสำนักพิมพ์ให้ใส่โดยใช้รูปแบบสั้น ๆ โดยละคำที่ไม่จำเป็นออก เช่น สำนักพิมพ์ บริษัท Publishers, Co., Inc. และให้คงคำว่า โรงพิมพ์ Press และ Books ไว้

วารสาร

ผู้เขียนบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้า.

นิสดารค์ เวชยานนท์. (2546). กลยุทธ์ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์. *รัฐประศาสนศาสตร์*, 2(1), 9-39.

บทความในหนังสือพิมพ์

ผู้เขียนบทความ. (วันที่ เดือน ปี). "ชื่อบทความ". ชื่อหนังสือพิมพ์. เลขหน้า.

ศีกฤทธิ ปราโมช, ม.ร.ว. (12 มกราคม 2537). "ข่าวไกลนา". *สยามรัฐ*. หน้า 3.

ในกรณีไม่ทราบชื่อผู้เขียนบทความ ให้ลงรายการดังนี้

ชื่อบทความ. (วันที่ เดือน ปี). ชื่อหนังสือพิมพ์. เลขหน้า.

ริมฝั่งแม่น้ำมูล ความขัดแย้งที่ยังไม่จบสิ้น. (22 พฤษภาคม 2537). *มติชน*. หน้า 21.

วิทยานิพนธ์

1. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิตและวิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตที่ไม่ได้ตีพิมพ์ (ที่ไม่ได้เผยแพร่บนเว็บไซต์)

ผู้เขียนวิทยานิพนธ์. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์ [วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. ชื่อมหาวิทยาลัย.

2. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิตและวิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตจากเว็บไซต์ (ไม่อยู่ในฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์)

ผู้เขียนวิทยานิพนธ์.(ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตหรือปริญญาตรีบัณฑิต, ชื่อมหาวิทยาลัย]. ชื่อเว็บไซต์. URL

ดำรงศิริ โลหะกาลก. (2566). ปัจจัยด้านแรงจูงใจ ความผูกพันต่อองค์กร และคุณภาพชีวิตในการทำงาน ที่มีผลต่อความตั้งใจลาออกของพยาบาลโรงพยาบาลเอกชน ในเขตภาคเหนือตอนล่าง [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช]. คลังปัญญา มสธ. <https://ir.stou.ac.th/handle/123456789/13774>

3. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิตและวิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตจากฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์

ผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง (หมายเลขเอกสาร) [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตหรือปริญญาตรีบัณฑิต, ชื่อมหาวิทยาลัย]. ชื่อฐานข้อมูล.

แหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ชื่อผู้แต่ง. (ปี, วัน เดือนที่เผยแพร่). ชื่อเรื่อง. ชื่อเว็บไซต์. URL

(กรณีที่มิใช่เฉพาะปี พ.ศ. หรือ ค.ศ. ให้ใส่เฉพาะปี เท่านั้น)

(กรณีที่ผู้แต่งและชื่อเว็บไซต์เป็นชื่อเดียวกัน ให้ตัดชื่อเว็บไซต์ออก

ไม่ต้องมีขีดเส้นใต้ URL หรือเว็บไซต์ และไม่ต้องใส่เครื่องหมายหักภาค (.) หลัง URL หรือเว็บไซต์

กรณีที่มิปรากฏปีที่เผยแพร่ ให้ลงวันที่ค้นข้อมูลแทน

ผู้แต่ง.\(ม.ป.ป.).\ชื่อเรื่อง.\ชื่อเว็บไซต์.\สืบค้นเมื่อวันที่.\จาก\URL

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2568). *การสำรวจภาวะการทำงานของประชากรที่วราชนาจักร*

ไตรมาสที่ 4: ตุลาคม – ธันวาคม 2567. https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/survey_detail/9u

World Health Organization. (2018, September 27). *Global status report on alcohol and health 2018*.

<https://www.who.int/publications/i/item/9789241565639>

จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิจัยในวารสารทางวิชาการ (Publication Ethics)

บทบาทและหน้าที่ของผู้นิพนธ์ (Duties of authors)

1. การส่งบทความผู้นิพนธ์ต้องเป็นผู้รับรองผลงานว่าเป็นผลงานใหม่ ไม่เคยนำเสนอในรูปแบบ proceeding และตีพิมพ์จากที่ไหนมาก่อน
2. บทความที่ส่งตีพิมพ์ ผู้นิพนธ์ต้องนำเสนอรายงานข้อมูลที่เป็นจริงที่เกิดจากการทำวิจัยโดยไม่บิดเบือนข้อมูลหรือให้ข้อมูลที่เบี่ยงเบน
3. หากมีการนำผลงานของผู้อื่นมาใช้ในผลงานของผู้นิพนธ์ จะต้องอ้างอิงผลงานของผู้นั้นและปรากฏอยู่ในรายการอ้างอิงท้ายบทความ
4. บทความที่ส่งตีพิมพ์จะต้องเป็นไปตามรูปแบบที่กำหนด ในคำแนะนำของการส่งนิพนธ์ต้นฉบับของวารสาร มิฉะนั้นทางบรรณาธิการจะไม่รับพิจารณาบทความนั้น ๆ
5. บทความที่มีชื่อผู้นิพนธ์ปรากฏอยู่จะต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในการดำเนินการวิจัยจริง โดยกองบรรณาธิการจะพิจารณาความเป็นไปได้จากบทความ
6. บทความจะต้องระบุแหล่งทุนที่สนับสนุนในการทำวิจัยนี้ ในกิตติกรรมประกาศ
7. ผู้นิพนธ์จะต้องมีการระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (หากมี)
8. ผู้นิพนธ์จะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย คือต้องไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง ซึ่งวารสารได้กำหนดความซ้ำของผลงาน ด้วยโปรแกรม CopyCatch ในเว็บ Thaijo โดยทางวารสารได้กำหนดค่าไว้ในระดับ ไม่เกิน 25%

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการวารสาร (Duties of editors)

1. บรรณาธิการวารสารมีหน้าที่ในการพิจารณารูปแบบ ความครบถ้วนสมบูรณ์และคุณภาพก่อนเริ่มกระบวนการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่รับผิดชอบ
2. บรรณาธิการจะไม่เปิดเผยข้อมูลใด ๆ ในระหว่างช่วงระยะเวลาการประเมินบทความและการตีพิมพ์วารสารฉบับนั้น ๆ แก่บุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลของผู้นิพนธ์หรือผู้ประเมินบทความ
3. บรรณาธิการจะเป็นผู้ประเมินเบื้องต้นในการตัดสินใจคัดเลือกบทความเข้าสู่กระบวนการตีพิมพ์ และพิจารณาตีพิมพ์บทความที่ผ่านกระบวนการประเมินบทความแล้ว โดยพิจารณาจากผลการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ จากความสำคัญ ความใหม่ ความชัดเจน และความสอดคล้องของเนื้อหา กับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ
4. บรรณาธิการจะไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์เผยแพร่จากที่อื่นมาแล้วทั้งในรูปแบบของวารสาร หรือบทความหลังการนำเสนอในที่ประชุมวิชาการฉบับเต็ม (Proceeding)
5. บรรณาธิการจะไม่ปฏิเสธการตีพิมพ์บทความ ที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดจนกว่าจะมีหลักฐานพิสูจน์ข้อสงสัยเหล่านั้น
6. บรรณาธิการจะไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนใด ๆ กับผู้นิพนธ์ ผู้ประเมินและคณะผู้บริหาร
7. บรรณาธิการจะตรวจสอบการคัดลอกผลงานของผู้อื่น (Plagiarism) ในบทความโดยใช้โปรแกรมที่น่าเชื่อถือได้ และหากมีหลักฐานหรือข้อยืนยันที่ชัดเจนว่ามีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น บรรณาธิการจะติดต่อผู้นิพนธ์หลักเพื่อขอคำชี้แจง และหากไม่มีข้อชี้แจงตามหลักทางวิชาการ บรรณาธิการจะปฏิเสธ การตีพิมพ์บทความนั้น ๆ

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ (Duties of reviewers)

1. ผู้ประเมินบทความจะไม่เปิดเผยข้อมูลต่าง ๆ ของบทความและผู้นิพนธ์ แต่บุคคลอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง ตลอดระยะเวลาของการประเมิน (Confidentiality)
2. ผู้ประเมินบทความจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้นิพนธ์ เช่น เป็นผู้นิพนธ์ร่วม หรืออื่น ๆ ที่จะทำให้ผู้ประเมินไม่สามารถประเมินและให้ข้อเสนอแนะได้อย่างอิสระได้
3. ผู้ประเมินบทความจะประเมินบทความในสาขาวิชาที่มีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาจากเนื้อหาของบทความ และประเมินบทความโดยพิจารณาจากความสำคัญ ความใหม่ ความชัดเจนและความสอดคล้องของเนื้อหา โดยไม่ใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลทางวิชาการรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความ
4. ผู้ประเมินสามารถเสนอแนะผลงานวิจัยที่สำคัญและสอดคล้องกับบทความในกรณีที่ผู้นิพนธ์ไม่ได้อ้างถึง เข้าไปในการประเมินบทความด้วย
5. หากผู้ประเมินพบว่าบทความมีความเหมือน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานของผู้อื่นโดยมีหลักฐานชัดเจน ผู้ประเมินสามารถปฏิเสธการตีพิมพ์และแจ้งแก่บรรณาธิการ

สำนักส่งเสริมวิชาการ และจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Office of Academic Promotion and Lifelong Learning
Chaiyaphum Rajabhat University